

יחידת דיני המלחמה בחומש דברים - פרשנות ומקורות נוספים

מקור	נושא	3 יח"ל+5 יח"ל	תוספת 5 יח"ל
	מלחמת מצווה	התלמידים יכירו את המושגים "מלחמת מצווה", "מלחמת רשות", את סוגי מלחמת מצווה ואת מקורותיהם בחומש דברים (ללא המקור מויקרא י"ט).	עיון בתנ"ך (המקורות הנוספים ילמדו ברמת בקיאות בלבד).
כ', א' ד	איסור יראה במלחמה ("לא תירא מהם")	רש"י ג, "שמע ישראל", "אל ירך לבבכם" רש"י ד רמב"ם, הלכות מלכים ומלחמות, פרק ז', הלכות י"ז-כ'	רש"י ג' "על אויבכם" דה"י"ב כח
כ', א' ט'	יציאה למלחמת רשות (החוזרים מעורכי המלחמה)	ספורנו א' רמב"ן א' רש"י ב' "ונגש הכהן" רש"י ח "ויספו השוטרים" רש"י ה', ו' רמב"ן ד- ה' "וציוה על השלושה..." רש"י ח' (שתי דעות) רש"י ט'	רמב"ן ד' (עד "המיחלים לחסדו") רמב"ן ט' הסבר נוסף לשחרור 3 החוזרים (מלבד רש"י ורמב"ן, לא דווקא מתוך הדעות שהובאו ביחידה)
כ', י"ח	הקריאה לשלום במלחמה	רמב"ן י"ז- דעת רש"י ודעת הרמב"ן. יישום בדברים ב' וביהושע ט'.	
כ', י"ט-כ'	השחתת עצים במצור	רמב"ן י"ט, פשו ורבותינו רש"י וראב"ע ל"כי האדם עץ השדה" רש"י כ "עד רדתה"	היישום ההלכתי של "עד רדתה"
כ"א, א' ט'	עגלה ערופה	תילמד במסגרת יחידה 3	
כ"א, י"ז-י"ד	אשת יפת תואר לאבילות	רמב"ן על מטרת האבילות- לפחות הסבר אחד לאבילות	רמב"ן- מהי המצווה. רמב"ן על מטרת האבילות, ובו הדיעות השונות
כ"ג, י"ז-י"ד	שמירת המחנה	רש"י י"א, י"ג, י"ד	רמב"ן י'
כ"ד, ה'	"נקי יהיה לביתו"	רס"ג: "נקי-פנוי רש"י לפסוק ה'	
כ"ה, יז-יט	מלחמת עמלק	רקע מהפשוט להופעת עמלק – במיוחד ספר שמות רמב"ן יז פסיקתא דרב כהנא פיסקא ג, זכור מלבים כה, יז חזקוני ד"ה "ולא ירא אלוקים"	

המאמר "פרקי המלחמה בחומש דברים, סדרם ומגמתם", מאת הרב אלחנן סמט: (התפרסם באינטרנט באתר "דעת"). אינך נדרש לקרוא את המאמר. אלא עליך להכיר את הטענה העיקרית במאמר, ולדעת להדגים אותה בכל אחת ממצות המלחמה.

מקראה:

חומר לימודי המסומן עם - הוא ל-5 יחידות בלבד

חומר לימודי המסומן עם - הוא אינו כלול בחומר החובה, והינו בגדר העמקה.

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה מלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלוש במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	---------------------------	----------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------------------	-----------------	----------------	-------------------

מבוא לדיני מלחמה

"כִּי-תִצֵּא לְמִלְחָמָה עַל-אֹיְבֶיךָ... (דברים כ, א). ערב הכניסה לארץ, לקראת מלחמות הכיבוש הקרובות, מתחדשות בחומש דברים מצוות המלחמה והצבא. מחד - הציווי להילחם את מלחמת ה', לגאול את ארץ ישראל מיד זר ולמגר את העבודה הזרה, מאידך - מצוות המגדירות את מוסר המלחמה הראוי בצבא ה'. ביחידה זו נעסוק בנושאים הבאים:

- נעיין ונעמיק בכל מצווה בנפרד, נלמד את פרטי הדינים של כל מצווה ובביטוייה בחומש דברים.
- נעיין בסדרת המצוות הנוגעות לאופן היציאה למלחמה, מתוך כוונה למצוא את החוט הקושר ביניהן שמציע תשתית - ערכית מוסרית לרצף המצוות בחומש.

שתי מטרות לדיני מלחמה בתורה

דיני מלחמה בספר דברים כוללים מצוות רבות ודינים רבים. תוך כדי הלימוד של המצוות השונות ננסה להבין לא רק את פרטי ההלכות אלא גם נעסוק בשאלה העקרונית, מה מטרת העל של התורה במצוות אלו? ומה הן העקרונות שמנחים את המצוות ואת פרטי ההלכות של "דיני מלחמה". **מאמרו של הרב אלחנן סמט "דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם"** הנמצא באינטרנט באתר "דעת" (מאמר שהנכם נדרשים להכיר את טענתו העיקרית) עוסק בדיוק בשאלה הזו. המאמר מציג שתי מטרות שבאות לידי יישום בדיני המלחמה השונים. וכבר בפתח המאמר הרב סמט מציג את שתי המטרות, וכך הוא כותב:

הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

למעשה את שתי המטרות הללו ניתן כבר למצוא בפירושו של הרמב"ן על התורה אלא שהדברים נאמרים שם בלשון קצת שונה, ואלו הם שני העקרונות:

- אחד הציוויים הכתובים בפרשיות העוסקות בדיני מלחמה הוא: "וּפָקְדוּ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם" (דברים כ, ט) לפי הפשט, הציווי הוא שיש חובה למנות לצבא מפקדים. לכאורה קשה מדוע התורה מצווה כן, הרי ה' הולך לפניכם בראש המחנה ונלחם להם. הרמב"ן עונה על כך, ובתשובתו הוא כותב את אחד העקרונות שמנחים כמה מדיני המלחמה הכתובים בתורה:

רמב"ן דברים כ, ט

וצוה "וּפָקְדוּ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם" - כי התורה תצוה בדרך הארץ (לעומת זאת) תעשה הנסים עם יראיו בהסתר (בצורה שאינה חורגת מכללי הטבע). **ואין החפץ לפניו (לפני ה') לשנות טבעו של עולם**, זולתי (חוץ מ) כאשר אין שם דרך בהצלה אחרת, או להודיע שמו לצריו לעתים, כאשר היה בקריעת ים סוף וכיוצא בו.

ב. ציווי נוסף שכתוב בפרשיות העוסקות בדיני מלחמה הוא: "כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אֲיָבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע" (דברים כג, י). לכאורה קשה מדוע התורה מצווה כן, וכי בחיים הרגילים לא צריך להישמר מלעשות "דבר רע". על כך עונה הרמב"ן, ובתשובתו הוא כותב את מטרה נוספת שמנחה כמה מדיני המלחמה הכתובים בתורה:

רמב"ן דברים כג, י

"כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אֲיָבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע" - והנכון בעיני בענין המצוה הזאת, כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו. והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה, כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו ולא יתבוששו אפילו בניאוף וכל נבלה, הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב. ועל כן הזהיר בו הכתוב, ונשמרת מכל דבר רע.

1. סכם בלשונך את שתי המטרות שמנחות את דיני המלחמה בתורה.

במהלך הלימוד שלנו, ננסה לבחון כיצד מיושמות מטרות אלו בדיני המלחמה.

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

מלחמת מצווה ומלחמת רשות

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה

אי זו היא מלחמת מצווה? זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם. ואחר כך נלחם (המלך) במלחמת הרשות, והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים, כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו.

1. הגדר מהי מלחמת מצווה ומהי מלחמת רשות?

2. הרמב"ם מונה שלוש אפשרויות למלחמת מצווה. מהן המקורות בתורה לכל סוג של מלחמה שהרמב"ם פירט כמלחמת מצווה? עיין בדברים ז, א-ב; דברים כ, יז; דברים כה, יז-יט, ויקרא יט, טז, וצטט בטבלה שלפניך את הפסוקים המתאימים לכל סוג:

א. מלחמת שבעת עממים	ב. מלחמת עמלק	ג. עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם

מבין שלשות האפשרויות של מלחמת מצווה נוהגת כיום רק האפשרות השלישית. לצערנו אנו עדיין במצב בו אנו חוששים לחיינו וכל מלחמה היא מלחמת מצווה של להציל ישראל מיד צר, אשר על כן נרחיב מעט בנושא זה.

מלחמת מצווה - להציל ישראל מיד צר

☒ הרב שלמה גורן, צבא ומלחמה לאור ההלכה, מחניים צז (פורסם גם באתר "דעת")

עזרת ישראל מצד צר שבא עליהם - אם כי אין סוג מלחמה זה מפורש בתורה הוא נכלל בלאו של "לא תעמוד על דם רעך" ויקרא י"ט ט"ז שבא להטיל חובת הצלה במסירות נפש עצמית, על כל איש מישראל כמו שדרשו בתורה כהנים סדר קדשים פרק ד' "ומנין אם ראית טובע בנהר או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו חייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך".

זאת היתה חובת היציאה למלחמה בימי מלחמת ישראל נגד סיסרא בתקופת דבורה ולכן נתקלל מרוז מן השמים ככתוב שופטים ה' כ"ג: "אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגיבורים". וכן בימי שאול נגד נחש העמוני שצר על יבש גלעד כתוב בשמואל א' י"א ז': "וישלח בכל גבול ישראל ביד המלאכים לאמר אשר איננו יוצא אחרי שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו ויפל פחד ה' על העם ויצאו כאיש אחד" ועזרת ישראל מיד צר אינו מיוחד רק מיד אויב זר אלא גם מידי אויב פנימי שעל בסיס זה של מלחמת מצווה, יצא העם למלחמה על בני בנימין בימי פלגש בגבעה, שגזרו על גיוס חובה זו וענשו על השתמטות ממנה עונש מוות ככתוב בשופטים כ"א ה': "כי השבועה הגדולה היתה לאשר לא עלה אל ה' המצפה לאמר מות יומת".

על ייחודה של מלחמת מצווה כותב הרב אליעזר מלמד:

הרב אליעזר מלמד, המצווה לשרת בצבא - הצלת ישראל, אתר "ישבת הר ברכה"

הצלת ישראל: נצטוונו שאם נראה אחד מבני עמנו בסכנה שנחלץ לעזרתו, שנאמר (ויקרא יט, טז): "לא תעמוד על דם רעך", ולשם כך צריך אדם להיות מוכן להיכנס לסיכון מסוים. קל וחומר כאשר כלל ישראל נמצא בסכנה, שחובה להיחלץ להצלת ישראל. וכבר אמרו חכמים במשנה (סנהדרין ד, ה): "כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא", ואם כן השותף בקיומו של העם כולו על אחת כמה וכמה שהוא ממש מקיים עולם מלא. וזוהי מלחמת מצווה מובהקת, וכפי שכתב הרמב"ם (הל' מלכים ה, א): "ואי זוהי מלחמת מצווה? זו מלחמת שבעה עממים (בכיבוש הארץ), ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם".

ומצוות המלחמה מחייבת כל יחיד להסתכן הרבה מעבר למה שנצטוונו להסתכן לצורך הצלת יחידים מישראל. לצורך הצלת יחיד או יחידים, לכל הדעות, אין מצווה להיכנס לסכנה שרוב הסיכויים שהבא להציל ייהרג בה. אולם בעת מלחמה, כשיש הכרח לסכן יחידים כדי להציל את המערכה, צריך היחיד להיות מוכן להיכנס אף למצב שסכנתו מרובה מהצלתו.

וכפי שכתב מרן הרב קוק (משפט כהן קמג) שהכלל של "וחי בהם", ממנו למדנו שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות שבתורה אינו חל בעת מלחמה, מפני שהלכות הציבור שונות מהלכות היחיד, ולצורך קיום הציבור צריכים היחידים להיות מוכנים להיכנס לסכנה.

וכן כתב על פי זה בשו"ת 'ציץ אליעזר' (יג, ק), שגם הכלל של "חייך קודמים לחיי חברך" אינו חל במלחמה, "אלא כל אנשי המלחמה כאיש אחד מחויבים למסור כל אחד ואחד את נפשו בעד הצלת חיו של משנהו. וגם זה נכלל בכללי הלכות ציבור, ובגדר הנהגת המדינה ותקנתה.

3. עיין בקטעי המאמרים של הרב גורן והרב מלמד, וענה:
- א. לפי הרב גורן ולפי הרב מלמד, מה המקור בתורה למלחמת מצווה של הצלת ישראל מיד צר?
ב. מניין שיש חובה על אדם לצאת למלחמה ולסכן את חייו כדי שאחרים ינצלו. הרי יש כלל הלכתי שאסור להסתכן - "חייך קודמים לחיי חברך"? כיצד משיב על שאלה זו הרב מלמד?

עיון בתנ"ך

4. חזור ועיין שוב בקטע ממאמרו של הרב גורן, וענה.
- א. בכדי להוכיח את החובה ואת החשיבות של ההשתתפות של כל אחד ואחד במלחמת מצווה מביא הרב גורן שלוש דוגמאות של סיפורי מלחמה בתנ"ך. מה הן שלוש הדוגמאות שמביא הרב גורן, וכיצד הם מוכיחות את חשיבות ההשתתפות במלחמה?
- ב. דוגמא נוספת ניתן למצוא באירוע המסופר בספר במדבר לב. מהי הדוגמה? הסבר אותה בלשונך.

מלחמת עמלק: פרק כה, יז-יט

דברים כה

(יז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם :
 (יח) אֲשֶׁר קָרָד בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחֹשְׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עִיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים :
 (יט) וְהָיָה בְּהַנִּיחַ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אִיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ
 תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשָּׁכַח :

מבוא

למדנו שאחת משלושת ההגדרות של מלחמת מצווה היא המלחמה בעמלק. למלחמה זו בעמלק ייחדה התורה הגדרה ייחודית, הנפרדת מן המלחמה בשבעת העממים. זוהי "מלחמה לה' בעמלק". מלחמה זו אינה מלחמה של שחרור שטחי ארץ ישראל, אלא מלחמה לשם מיגור עמלק מן העולם. נצטרך לברר, מיהו עמלק? מה אופיו של העם זה? ומדוע יש מלחמה כה חריפה עמו? ומדוע יש מצווה כה קיצונית "למחות את זכר עמלק מתחת השמים"?

5. עיין בפרק כה פסוקים יז-יט, כתוב בלשונך שתי מצוות "עשה", ומצוות "לא תעשה" אחת הכתובות בפסוקים אלה, ליד כל מצווה כתוב גם את לשון הכתוב.

מהיכן הגיע עמלק?

בראשית לו, יב

וַתִּמְנַע הָיִתָּה פִּילְגֶשׁ לְאֶלְפִיז בֶּן עֲשׂוֹ וַתֵּלֶד לְאֶלְפִיז אֶת עַמְלֵק אֶלֶּה בְּנֵי עֵדָה אִשְׁתּוֹ עֲשׂוֹ.

המפגש עם עמלק לאורך התנ"ך מעיד על דמותו: מצד אחד הוא קרוב משפחה (נכדו של עשיו) ומצד שני אויב בנפש.

המפגש עם עמלק - המלחמה ברפידיים

הרקע למצווה בספר דברים "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק..." הוא האירוע המכונן שכתוב בספר שמות פרק יז, ח-טז. האירוע שבו עמלק תקף את ישראל ברפידיים מיד לאחר יציאת מצרים וקריעת ים סוף.
 שים לב, עליך לשלוט היטב בפרטי האירוע הנ"ל.

שמות יז, ח-טז

(ח) וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים :
 (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֵק מִחַר אֲנָכִי נָצַב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי :
 (י) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהַלָּחֶם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אָהָרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה :
 (יא) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבְרֵי יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגַבְרֵי עַמְלֵק :
 (יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׂימוּ תַחְתֵּימוּ וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזָּה אֶחָד וּמִזָּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד בָּא הַשָּׁמֶשׁ :
 (יג) וַיַּחַלֵּשׁ יְהוָה אֶת עַמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרָב :
 (יד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כָּתֹב זֶאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוָה כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם :
 (טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי :
 (טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּס יְהִי מִלְחָמָה לְה' בְּעַמְלֵק מִדֹּר דָּר :

דמותו של עמלק בחז"ל ובפרשנות

מהמסופר על עמלק בספר שמות לא מובן על מה ולמה יש כעס כל כך גדול, וסלידה כה חזקה של הקב"ה מעמלק. תשובה לשאלה זו נמצא בפסוקים בספר דברים פרק כה **ובעיקר בפסוק יח**, ובדברי חז"ל והפרשנים על פסוק זה:

דברים כה, יח

אֲשֶׁר קָרַד בְּדָרְדָּר וַיִּזְנֵב בְּכָל הַנְּחֻשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עֵינֶי וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

פסיקתא דרב כהנא פיסקא ג, זכור

אשר קרד בדרך: א"ר חוניא (למה עמלק דומה?) לאמבטי רותחת שלא היה ברייה יכולה לירד בתוכה ובא בן בליעל אחד וקפץ וירד בתוכה אף על פי שניכווה, אלא הקירה (קירר אותה) לפני אחרים. כך מן שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל אומות העולם, "אז נבהלו אלופי אדום" וגו' "תפל עליהם אימתה ופחד" (שמות טו, טו-טז), וכיון שבא עמלק וניזדווג להם (נלחם בהם) אף על פי שנטל את שלו (נענש והפסיד) מתחת ידיהם, אלא הקירן לפני אומות העולם.

מלבי"ם דברים כה, יז

אבל הוא (עמלק) "ולא ירא אלהים", ורק הסבה העצמית למלחמה זו היתה הכפירה באלהים, באשר אז (לאחר קריעת ים סוף) "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת" (שמות טו, יד) וכל העמים האמינו בנפלאותיו אשר עשה בים ובמצרים, (ולעומתם) הוא (עמלק) הקשיח לבו מיראת ה' ויאמר לא הוא, ורצה להראות לכל יושבי תבל, שאין ביכולת ה' להושיעם מידו, ושכל הנסים הם מעשה להט וחכמת משה, ולכן לא עמד בפניו... ולפי זה היה עיקר מלחמתו נגד ה'...

6. עיין בפסוק יח, בדברי המדרש שבפסיקתא ובדברי המלבי"ם, וענה:

א. לפי המדרש שבפסיקתא, מדוע המלחמה של עמלק בישראל נחשבת כה חמורה בעיני ה'?

ב. לפי המלבי"ם, מה עמד מאחורי האומץ של עמלק לפגוע בישראל?

כדי להבין טוב יותר עד כמה עמלק הוא עם שלילי, המצדיק את ההתייחסות כה חמורה של ה' ושל עם ישראל כלפיו, נעיין ביתר דברי המלבי"ם על פסוק כה:

מלבי"ם דברים כה, יז

מלחמת עמלק לא היה לו שום סבה מהסבות שבעבורה ילחמו עם בעם ממלכה בממלכה, שכל עורכי מלחמות יהיה לאחד מחמש סבות וכולם לא היו פה:

(א) שילחם על ארץ לכבשהו להרחיב את גבולו - וזה (עמלק) היה בדרך כי לא היו אז בארץ נושבת.

(ב) אם יקרב אל גבול ארצו, שהוא ירא פן יירש את ארצו (כמו) במלחמת סיחון ועוג - וזה (עמלק) היה בצאתכם ממצרים.

(ג) אם עשו עמו מלחמה והתגרו בו - אבל הוא (עמלק) "קרד בדרך דרך" מקרה ולא היה שום ריב ביניכם.

(ד) להראות כחו וגבורתו, ואז ילחם פנים אל פנים - והוא (עמלק) "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע".

(ה) בעבור הדת שחושב שימצא חן בעיני אלהיו אם יכחיד עם הבלתי מאמינים בו - אבל הוא (עמלק) "ולא ירא אלהים", ורק הסבה העצמית למלחמה זו היתה הכפירה באלהים...

"מִלְחָמָה לֵה' בְּעַמְלֵק מִדָּר"ר, עַל שׁוֹם מָה?

מהפסוקים ומהפירושים של רש"י המתארים את עמלק, עולה שלעם הזה היו שני פגמים עצומים: **שחיתות מוסרית** - עמלק הוא עם ש"לא ירא אלוקים" כלומר עם המחזיק בהשקפה שאין אף כוח מעליהם שיכול לעצור אותם מלעשות ככל העולה על דעתם ורצונם, אין הם צריכים לתת דין וחשבון לאף גורם אחר מעליהם¹. ההשקפה הזו, היא המקור לאכזריות שלהם, לפגיעה שלהם בחלשים "וַיִּזְנֹב בְּדָבָר כָּל הַנְּחָשָׁלִים". עמלק הוא עם שמתקיים לא מחקלאות, אלא פולש באופן מקרי על ישובים, רוצח את כל בני המקום ולוקח את השלל, ומהשלל הוא מתקיים.

כפירה באלוקי ישראל - עמלק הוא עם ש"לא ירא אלוקים" הנלחם מלחמה רוחנית בקב"ה. עמלק הוא עם שמנסה לטמא את ישראל, מנסה לזהות את נקודות החולשה ברוח האמונה בעם ישראל, להסיט ולקלקל אותם. עמלק הפך לסמל של מי שיודע לזהות חוסר אמונה, ולשם נכנס שוב ושוב, מחפש אחר הזדמנות לזנב בחסרי האמונה. על כן מצווים ישראל להילחם בו, ולא לשכוח מהו עמלק.

"וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים" - מִי?

דברים כה, יח	
אֲשֶׁר קָרָד בְּדָרְדָר וַיִּזְנֹב בְּדָבָר כָּל הַנְּחָשָׁלִים אֲחֲרָיֶד וְאַתָּה עֵינִי וַיִּגַע וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים.	
רש"י	חזקוני
ולא ירא - עמלק (את) אלהים, מלהרע לך.	ואתה עיף ויגע - אל תתמה אם עשה בדך כד, שהרי היית עיף ויגע מטורח הדרך, ועוד שהיית לא ירא אלקים, כדאיתא במכילתא: "אחרים אומרים: 'ולא ירא אלוהים' - אלו ישראל, שהיו בהם מצוות ולא קיימום, אבל אם הייתם יראי אלוקים לא היה יכול לך".

7. עיין בפסוק יח ודברי הפרשנים רש"י וחזקוני, וענה:

א. לפי כל פירוש, מי בפסוק מכונה בתואר "לא ירא אלוהים"?

ב. מדוע מבחינה לשונית, ניתן להציע שני פירושים כה שונים בשאלה מי מכונה "ולא ירא אלוהים"?

¹ הביטוי "לא ירא אלוקים" נזכר בספר בראשית (כ, יא) בשעה ששרה נלקחה ע"י אבימלך, ואברהם מסביר לאבימלך מדוע הוא אמר ששרה היא אחותו ולא אשתו: "כִּי אֲמַרְתִּי בְּקִרְבִּי אִין יֵרָאֵת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַהֲרַגְנִי עַל דְּבַר אֲשֶׁר־יִי" כלומר במקום ש"שאינן יראת אלוקים" נפרצים כל מחסומי המוסר, ומאפשרים לחטוף אישה ולהרוג את בעלה.

"זכור" "לא תשכח" כיצד? המשמעות המעשית של הציווי לימינו

רמב"ן דברים כה, יז

(א) "זכור את אשר עשה לך עמלק" - כבר הזכרתי (לעיל כד ט) המדרש שדרשו בו בספרא (בחקותי פרשה א ג):

יכול בלבד?

כשהוא אומר: "לא תשכח" - הרי שכחת הלב אמורה,

הא מה אני מקיים: "זכור" - שתהא שונה בפיך.

וכן בספרי (תצא קסו), "זכור את אשר עשה לך עמלק" - בפה. לא תשכח - בלב.

ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה?

אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור, ונמצינו למדין מן התורה בשניה "זכור" (שבשבת השנייה של חודש אדר חייבים לקרוא

פרשת זכור ע"פ מגילה כט א), ויהיה (גם) סמך למקרא מגלה מן התורה.

(ב) והנכון בעיני שהוא לומר ש"לא תשכח" מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה

לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוינו להודיעו

לבנינו ולספר בו לדורות, ואף על פי שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו

ולגלותו כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו

תמיד, כמו שאמרו (ב"ב קסה א) והכל באבק לשון הרע.

8. עיין ברמב"ן על פרק כה, פסוק יז, וענה:

א. לפי מדרשי חז"ל (הנזכרים ברמב"ן בקטע א), כיצד מקיימים את הציווי "לא תשכח"? ובמה היא שונה ממצות

"זכור"?

ב. לפי דעתו של הרמב"ן (בקטע ב), כיצד מקיימים את הציווי "לא תשכח"?

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

איסור יראה במלחמה: פרק כ, א-ד

בשני מקומות בפתחת פרק כ' מחזקים - ראשית הכתוב ואח"כ הכהן - את הלוחמים טרם היציאה לקרב. דברי חיזוק אלה משלבים מצד אחד את הציווי לא לפחד. ומצד שני חיזוק הביטחון בישועת ה'.

1. עיין בפסוקים א-ד, וענה:

- צבע בצהוב - את המילים העוסקות בציווי לא לפחד, וצבע בירוק - את הדרישה להתחזק ולבטוח בישועת ה'.
- מה המבנה של פרשייה זו? מה היחס בין פסוק א לפסוקים ב-ד?

דברים כ

- כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אֹיְבֶיךָ וְרָאִיתָ סוּס וְרֶכֶב עִם רֵב מִמֶּנּוּ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי-ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מִאֲרָץ מִצְרָיִם.
- וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֶל-הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדַבֵּר אֶל-הָעָם.
- וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קִרְבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל-אֹיְבֵיכֶם אֶל-יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל-תִּירְאוּ וְאֶל-תַּחְפוּזוּ וְאֶל-תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם.
- כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִהְלִיךְ עִמָּכֶם לְהַלְחֵם לָכֶם עִם-אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם.

רש"י דברים כ, ג

שמע ישראל - אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם.
אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו - ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושים: מגיפים בתריסיהם כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם וינוסו; ורומסים בסוסיהם ומצהילין אותם להשמיע קול שעטת פרסות סוסיהם; וצווחין בקולם; ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול.
אל ירך לבבכם - מצהלות סוסים.
אל תיראו - מהגפת התריסין.
ואל תחפזו - מקול הקרנות.
ואל תערצו - מקול הצווחה.

2. לפי רש"י, מדוע השימוש של הכהן במילים הייחודיות "שמע ישראל", יש בהן בכדי לחזק את העם לקראת המלחמה?

3. עיין ברש"י ד"ה 'אל ירך לבבכם אל תיראו...' וענה:

- באיזו שיטת לוחמה נוקטים האויבים כדי לנצח בקרב?
- מה קשה לרש"י על סוף פסוק ג: "אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תערצו מפניהם"? וכיצד רש"י מיישב את הקושי?

רש"י דברים כ, ד

כי ה' אלוהיכם וגו' - הם באים בניצחוננו של בשר ודם ואתם באים בניצחוננו של מקום. פלשתים באו בניצחוננו של גלית. מה היה סופו? נפל ונפלו עמו?².
ההלך עמכם - זה מחנה הארון.

4. עיין ברש"י על פסוק ד, ד"ה 'כי ה' אלוהיכם' (המקור הובא לעיל), וענה:

א. מה ההבדל בין הגויים לבין עם ישראל לפי רש"י? איזו הוכחה מביא רש"י לדבריו?

ב. עיינו בד"ה 'ההולך לפניכם' - במה בא לידי ביטוי יציאת ה' לקרב עם ישראל?

5. עיין בדברי הרמב"ם שלפניך וצבע בצבע צהוב - את המילים העוסקות בציווי לא לפחד, ובצבע ירוק - את הדרישה להתחזק ולבטוח בישועת ה'.

רמב"ם הלכות מלכים ומלחמות, פרק ז, הלכות יז-כ (נ"א הלכה טו)

(יז) "מי האיש הירא ורך הלבב" (דברים כ, ה) - כמשמעו, שאין בליבו כוח לעמוד בקשרי המלחמה. ומאחר שייכנס אדם בקשרי המלחמה, יישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, ויידע שעל ייחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרם מליבו וייפנה מכל דבר למלחמה.

(יח) וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה, ומבהיל עצמו - עובר בלא תעשה, שנאמר "אל יירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם" (דברים כ, ג).

(יט) ולא עוד, אלא שכל דמי ישראל תלויין בצווארו; ואם לא ניצח ולא עשה מלחמה בכל ליבו ובכל נפשו - הרי זה כמי ששפך דמי הכול, שנאמר "ולא יימס את לבב אחיו, כלבבו" (דברים כ, ה). והרי מפורש בקבלה "ארור, עושה מלאכת ה' - רמייה; וארור, מונע חרבו מדם" (ירמיהו מח, י).

(כ) וכל הנלחם בכל ליבו בלא פחד, ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד - מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא: שנאמר "כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן, כי מלחמות ה' אדוני נלחם, ורעה לא תימצא בך, מימיך... והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, את ה' אלוהיך" (שמואל א כה, כח-כט).

6. מה ההדרכה המעשית שמציע הרמב"ם ללוחם, כיצד עליו להתגבר על הפחד בשעת היציאה לקרב (3 עצות).

² שמואל א פרק יז: (מה) ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בתרוב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת: (מו) היום הזה יסגרוך ה' בגדי והפיתך והסרת את ראשך מעליך ונתתי פגור מחנה פלשתים היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ ויגדעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל.

○ **רש"י : על אויבכם - אין אלו אחיכם**

בכדי להבין היטב את רש"י על פסוק ג ד"ה 'על אויבכם', עלינו להכיר את הרקע הסיפורי וההסטורי שמובא בספר דברי הימים ב כח, בהקשר למלחמת האחים שהייתה בין צבא אחז מלך יהודה לצבא פקח בן רמליהו מלך ישראל - לקראת סוף ימיה של מלכות ישראל.

○ **דברי הימים ב פרק כח**

(ו) וַיְהִי רֵג פֶּקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ בִּיהוּדָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף בָּיִם אֶחָד הִפֵּל בְּנֵי חֵיל בְּעֶזְבְּכֶם אֶת ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם :
 (ז) וַיְהִי רֵג זְכָרִי גִבּוֹר אֶפְרַיִם אֶת מַעֲשֵׂיהוּ בֶן הַמֶּלֶךְ וְאֶת עֲזַרְיָקָם נָגִיד הַבַּיִת וְאֶת אֶלְקָנָה מִשְׁנֵה הַמֶּלֶךְ : ס
 (ח) וַיָּשׁוּבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲחִיהֶם מֵאֲתֵימָם אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים וּבָנוֹת וְגַם שָׁלַל רַב בְּזֹזוֹ מֵהֶם וַיָּבִיאוּ אֶת הַשָּׁלַל לְשֹׁמְרוֹן : ס
 (ט) וְשָׁם הָיָה נָבִיא לַה' עֲדָד שְׁמוֹ וַיֵּצֵא לִפְנֵי הַצָּבָא הַבָּא לְשֹׁמְרוֹן
 וַיֹּאמֶר לָהֶם הִנֵּה בַחֲמַת ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם עַל יְהוּדָה נִתְּנָם בְּיַדְכֶם וַתַּהַרְגוּ בָם בְּזַעַף עַד לְשָׁמַיִם הִגִּיעַ :
 (י) וַעֲתָה בְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם אַתֶּם אֹמְרִים לְכַבֵּשׁ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת לְכֶם הֲלֹא רַק אַתֶּם עִמָּכֶם אֲשֶׁמוֹת לַה' אֱלֹהֵיכֶם :
 (יא) וַעֲתָה שְׁמַעוּנִי וְהִשִּׁיבוּ הַשְּׁבִיָּה אֲשֶׁר שָׁבִיתֶם מֵאֲחֵיכֶם כִּי חָרוֹן אַף ה' עֲלֵיכֶם : ס
 (יב) וַיִּקְמוּ אַנְשֵׁי מְרָאשֵׁי בְנֵי אֶפְרַיִם
 עֲזָרְיָהוּ בֶן יְהוֹחָנָן בְּרַכְיָהוּ בֶן מִשְׁלֵמוֹת וַיַּחֲזִיקוּהוּ בֶן שְׁלֹם וַעֲמָשָׂא בֶן חַדְלָי עַל הַצָּבָא :
 (יג) וַיֹּאמְרוּ לָהֶם לֹא תָבִיאוּ אֶת הַשְּׁבִיָּה הַזֶּה
 כִּי לְאֲשֶׁמַת ה' עָלֵינוּ אַתֶּם אֹמְרִים לְהַסִּיף עַל חַטֹּאתֵינוּ וְעַל אֲשֶׁמַתֵינוּ כִּי רַבָּה אֲשֶׁמָה לָנוּ וְחָרוֹן אַף עַל יִשְׂרָאֵל : ס
 (יד) וַיַּעֲזֹב הַחֲלוּץ אֶת הַשְּׁבִיָּה וְאֶת הַבָּזָה לִפְנֵי הַשָּׂרִים וְכָל הַקָּהָל :
 (טו) וַיִּקְמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נָקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשְּׁבִיָּה וְכָל מַעֲרַמְיָהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלַל
 וַיִּלְבְּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיִּשְׁקוּם וַיִּסְכּוּם וַיַּנְהִלוּם בַּחֲמָרִים לְכָל כּוֹשֵׁל
 וַיָּבִיאוּם יָרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֲצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שְׁמֵרוֹן : פ

○ **רש"י דברים כ, ג**

על אויבכם - אין אלו אחיכם, שאם תפלו בידם אינם מרחמים עליכם, אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל, שנאמר (ד"ה"י ב' כח, טו) : "וַיִּקְמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נָקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשְּׁבִיָּה וְכָל מַעֲרַמְיָהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלַל וַיִּלְבְּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיִּשְׁקוּם וַיִּסְכּוּם וַיַּנְהִלוּם בַּחֲמָרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיָּבִיאוּם יָרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֲצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שְׁמֵרוֹן", אלא על אויבכם אתם הולכים, לפיכך התחזקו למלחמה.

7. א. עיין בפסוק ג ברש"י ד"ה "על אויבכם", מה היה קשה לרש"י בפסוק ג', וכיצד הוא מיישב את הקושי?
- ב. מהו האירוע שרש"י מזכיר מדברי הימים כח, ומה הוא מוכיח מאירוע זה?

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

הכנות היציאה למלחמת רשות: פרק כ, א-ט

דברים כ

- (א) כי תצא למלחמה על איבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים:
- (ב) והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם:
- (ג) ואמר אלהים שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם:
- (ד) כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם:
- (ה) ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילד וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנקנו:
- (ו) ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילד וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו:
- (ז) ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילד וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה:
- (ח) ונספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא וירד הלבו ילד וישב לביתו ולא ימס את לבב אהיו כלבבו:
- (ט) והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם: ס

מצווה מחודשת או מבוארת?

רמב"ן דברים כ, א

כי תצא למלחמה וגו' וראית סוס ורכב וגו' - זו מצוה מחודשת, אמרה להם עתה בבואם במלחמות.

1. עיין ברמב"ן לפס' א. מהי מצווה מחודשת? ומדוע מצווה זו נאמרה רק בספר דברים?

מלחמת מצווה או מלחמת רשות?

משנה מסכת סוטה פרק ח' ד-ז

במלחמת מצוה, הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחפתה.

ספורנו דברים כ, א

כי תצא למלחמה - לחוצה לארץ, ש"במלחמת מצוה" - לא היו שם שבים מעורכי המלחמה, אלא אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה (סוטה י א).

2. עיינו במשנה ובפירוש הספורנו לפס' א'. על איזה סוג מלחמה מדובר בפרשתנו? נמקו את תשובתכם. מהו הביסוס בפסוק א' לפירושו זה של הספורנו?

המדברים לפני העם

רש"י דברים פרק כ, ב

ונגש הכהן - המשוח לכך. והוא הנקרא משוח מלחמה.

3. עיין בפסוק ב' וברש"י, מיהו הכהן עליו מדובר בפסוקים ב-ד? כיצד הוא מכונה בלשון חז"ל. ומה תפקידו?

רש"י דברים כ, ח

ויספו השוטרים - למה נאמר כאן "ויספו"?
 מוסיפין זה על דברי הכהן - **שהכהן מדבר ומשמיע** מן "שמע ישראל" עד "להושיע אתכם",
 "ומי האיש" ושני ושלישי - **כהן מדבר ושוטר משמיע**,
 וזה - **שוטר מדבר ושוטר משמיע**.

4. עיין בפסוקים ב-ט, וברש"י. בפסוקים ב-ט ישנן שלוש פניות שונות אל העם לפני היציאה לקרב.

א. מה הביסוס בכתוב כי אכן יש שלוש פניות שונות לעם.

ב. השלם בטבלה: מי הוא הפונה (המדבר) אל העם בכל פעם? אלו פסוקים כל מדבר אומר? ומה תוכן דבריו של כל אחד מהמדברים?

המדבר	המשמיע	הפסוקים	התוכן של הדברים
כהן	כהן	ב-ד	

החוזרים מעורכי המלחמה

רש"י דברים כ, ה-ו

(ה) ולא חנכו - לא דר בו. חנוך לשון התחלה: ...
 (ו) ולא חללו - לא פדאו בשנה הרביעית, שהפירות טעונים לאכלן בירושלים או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים.

5. עיין בפסוקים ה-ז וברש"י. מי הם שלושת סוגי האנשים שהשוטרים אומרים לחזור לבתיהם - ולא לצאת למלחמה.

בתשובתך הסבר את הביטויים "לא חנכו"; "לא חיללו"; "לא לקחה" (היעזר ברש"י).

דברים כ, ה-ז

...פן ימות במלחמה ואיש אחר יחננו... פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו... פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה.

רש"י (ה) ואיש אחר יחננו - ודבר של עגמת נפש הוא זה.	רמב"ן (ד-ה) וצוה על השלשה האלה לשוב, כי לבו על ביתו וכרמו ועל אשתו וינוס.
--	---

6. עיין בפירושיהם של רש"י ורמב"ן, וענה:

א. לפי רש"י ורמב"ן, מדוע משחררים את האנשים הנזכרים בפסוקים ה-ז?

ב. מה ההבדל בין הפירושים השונים (למי התורה דואגת)?

רש"י הירש (דברים כ, ה)	נתיבות שלום (דברים עמי קיט)
התורה מבליטה בשעת המלחמה את החשיבות המכרעת של תפקידי החיים של השלום, וכשהיא מפרטת את נימוקי החזרה, אין היא אומרת שהבית לא יהיה מיושב, השדה אל יהיה מעובד, והאשה תהיה אלמנה, אלא: פן - ימות במלחמה ואיש אחר יחננו - יחללנו - יקחנה. ומכאן שהתורה מקפידה שכל אדם ימלא את התפקידים האלה של השלום, ולפיכך מי שעמד למלא את התפקידים האלה ביחס מסויים שהוא חדש לו, היה פטור מחובת המלחמה.	העיקר הראשון במלחמה הוא המסירות למלחמה ואיש זה שבנה בית או נטע כרם או אירש אישה, השקיע בדבר את כל כוחותיו, וכל מעייניו שקועים בבית החדש או בכרם או באישה. איש זה חסרה לו כבר מסירות הנפש הראויה למלחמה ועל כן ילך וישוב לביתו, שאינו מסוגל להילחם ועלול עוד לשבור את רוח הלוחמים ולהרפות ידיהם, וזה מה שכתוב פן ימות במלחמה, לא שאנו חוששים פן ימות במלחמה אלא הוא עצמו מתיירא כך בלבבו "פן ימות"..." ולכן "ילך וישוב לביתו".

7. לפי רש"י הירש ובעל "נתיבות שלום", מדוע משחררים את האנשים הנזכרים בפסוקים ה-ז?

רש"י דברים כ, ח

הירא ורך הלבב - רבי עקיבא אומר: כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר: הירא מעבירות שבידו, ולכך תלתה לו תורה לחזור על "בית" ו"כרם" ו"אשה", לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם. שלא יבינו שהם בעלי עבירה, והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה.

8. הסוג הרביעי של האנשים החוזרים מהמלחמה הוא "הירא ורך הלבב". עיין בפסוק ח' וברש"י, וענה:
 א. לפי כל אחת מהדעות התנאיות, ממה מפחד "הירא ורך הלבב"? מה שורש המחלוקת?
 ב. לפי רבי יוסי הגלילי, מדוע הכהן מזכיר את החוזרים בגלל בית, כרם ואשה ביחד עם החוזר "הירא ורך לבב"?

"כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אוֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם" (ד')**○ רמב"ן דברים כ, ד**

[א] וטעם "כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם" - **יזהירם שלא ירד לבנם ולא ייראו מן האויבים, ויאמר שלא יבטחו בזה בגבורתם לחשוב בלבם גבורים אנחנו ואנשי חיל למלחמה**, רק ששיבו לבם אל השם ויבטחו בישועתו ויחשבו "כי לא בגבורת הסוס יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה" כי "רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו" (תהלים קמז, י).

☒ [ב] ואמר "**להלחם לכם עם אויביכם**" - כי יפילם לפניכם לחרב. ואמר "**להושיע אתכם**" - שהם ינצלו במלחמה ולא יפקד מהם איש, כי (לכאורה) יתכן שינצחו את אויביהם וימותו גם מהם רבים כדרך המלחמות. ועל כן צעק יהושע בנפול מהם בעי כשלשים וששה איש (יהושע ז, ט-ט), כי במלחמת מצוה שלו לא היה ראוי שיפול משערת ראשם ארצה, כי לה' המלחמה.

☒ [ג] והנה הכהן שהוא העובד את השם יזהירם ביראתו ויבטיחם, **אבל השוטרים ידברו בנוהג שבעולם** פן ימות במלחמה - כי בדרך הארץ בכל המלחמות ימותו אנשים גם מכת הנוצחים. וצוה על השלשה האלה לשוב, כי לבו על ביתו וכרמו ועל אשתו וינוס.

9. עיין בדברי הרמב"ן על פסוק ד, וענה:

- א. לפי הרמב"ן בקטע א, בדברי הכהן "כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם" מצויים שתי אזהרות. מהן שתי האזהרות, וכלפי מי מכוונת כל אזהרה?
 ב. על פי קטע ב, מה אמור להיות המצב האידיאלי במלחמת מצוה? הסבר את הביסוס שלו ממלחמת העי בתקופת יהושע.
 ג., עלפי קטע ג', מה הסתירה שעולה מדבריו של הכהן בפסוק ד' לבין דברי השוטרים בפסוק ה-ז? כיצד הרמב"ן מיישב את הסתירה?

”וּפְקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם” (ט')

דברים כ, ט	
וְהָיָה כְּכֹלֵת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפְקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם.	
רש"י דברים כ, ט	רמב"ן דברים כ, ט
שרי צבאות - שמעמידין זקפין, מלפניהם ומלאחריהם וכשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה לחזור הרשות בידו לקפח (להכות) את שוקיו. זקפין, בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים, שובו אל המלחמה ולא תנוסו, שתחלת נפילה - ניסה .	וצוה "וּפְקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם" - כי התורה תצוה בדרך הארץ , ותעשה הנסים עם יראיו בהסתר (בצורה שאינה חורגת מכללי הטבע). ואין החפץ לפניו (לפני ה') לשנות טבעו של עולם , זולתי כאשר אין שם דרך בהצלה אחרת, או להודיע שמו לצריו לעתים, כאשר היה בקריעת ים סוף וכיוצא בו.

10. לפי רש"י מה פירוש הציווי הניתן לשוטרים בפסוק ט': "וּפְקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם"? כיצד ביצעו ציווי זה? ומה הסיבה לכך?
11. על פי דברי הרמב"ן עולה, שהתורה בפסוק ט' פשוט מצווה את השוטרים למנות מפקדים - "שרי צבאות", שילכו לפניהם - בראש המחנה, בזמן הקרב.
- א. מדוע התורה מצווה כן, הרי ה' הולך לפניהם בראש המחנה ונלחם להם? איזה עקרון לומד הרמב"ן מציווי זה?
- ב. לפי הרמב"ן, מדוע הציווי כאן, לא סותר את דברי הכהן בפסוק ד': "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִהְלִיךְ עִמָּכֶם לְהַלְחֵם לָכֶם עִם אֲיִבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם"? עם אֲיִבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם"?

יישום הפרשה במלחמת החשמונאים ביוונים

חשמונאים א, פרק ג', מו-ס
<p>ויאספו ויבואו למצפה מול ירושלים, כי מקום תפילה במצפה לפנים בישראל. ויצומו ביום ההוא, וילבשו שק ואפר על ראשיהם, ויקרעו בגדיהם ויפרשו את ספר התורה... יביא את בגדי הכהונה ואת הבכורים ואת המעשרות ויעוררו את הנזירים אשר מלאו את הימים.</p> <p>ויקראו בקול אל השמים לאמור: מה נעשה באלה ולאן נוליד אותם, ומקדשך נרמס ונטמא וכוהניך באבל ובבוז. והנה הגויים נאספים עלינו להשמידנו, אתה ידעת אשר יחשבו עלינו. איך נוכל לעמוד בפניהם אם אתה לא תושיע לנו. ויתקעו בחצוצרות ויקראו בקול גדול.</p> <p>ואחר כן הקים יהודה ראשי העם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמישים ושרי עשרות.</p> <p>ויאמר לבוני בית, וללוקחי נשים, ולנוטעי כרמים ולרכי הלבב - לשוב כל איש לביתו על פי התורה.</p> <p>ויסע המחנה ויחנו מדרום לעמאוס.</p> <p>ויאמר יהודה: התאזרו והיו לבני חיל והיו נכונים לבקר להלחם עם הגויים אשר נאספו עלינו להשמידנו ואת מקדשנו. כי טוב לנו למות במלחמה מראות ברעות עמנו ומקדשנו. וכאשר יהיה הרצון בשמים כן יעשה.</p>

12. אלו שלוש הלכות מפרשיות דיני מלחמה מקיים יהודה המכבי?

ישומן של שתי המטרות המנחות את דיני מלחמה במצוות ההכנה ליציאה למלחמה

במבוא ליחידה למדנו שהרמב"ן מצביע על שתי מטרות-על שמנחות את דיני המלחמה בתורה, נסכם את דבריו :
א. דיני המלחמה מטרתם לסייע לעם ישראל לנצח במלחמה - בדרך הטבע.
ב. דיני המלחמה מטרתם למנוע את תופעות הלוואי האנטי-מוסריות, שהן בדרך כלל חלק בלתי נפרד בכל מלחמה.

ובדומה לכך כתב הרב הרב סמט במאמרו :

הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם.

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

13. הסבר כיצד כל אחד משני העקרונות הללו באים לידי ביטוי באופן מעשי, בדברי הכהן משוח מלחמה, בדברי השוטרים ובמצוות הכנה לקראת היציאה למלחמה. (הבא שתי דוגמאות לכל עקרון - ניתן להיעזר במאמרו של הרב אלחנן סמט הנמצא באינטרנט באתר דעת).

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצוה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

הקריאה לשלום במלחמה (כ, י-יח)

למדנו שישנם שני סוגי מלחמות, בלשון חז"ל הם נקראים - "מלחמת מצוה" ו"מלחמת רשות":
מלחמת מצוה מוגדרת מלחמת כבוש הארץ - משבעת העמים, או מלחמה בעמלק או מלחמה שנועדה להציל את עם ישראל מידי אויבים התוקפים אותם - "עזרת ישראל מיד צר".
מלחמת רשות, מוגדרת כמלחמה לכיבוש שטחים נוספים להרחבת גבולות הארץ.

אל איזה סוג מלחמה מדובר בפרשתינו? נסה לענות על שאלה זו בעקבות עיון בפסוקים הבאים:

דברים כ, י-יח	
(י) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום:	(טז) רק מערי העמים האלה אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה:
(יא) והיה אם שלום תענה ותפתח לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך:	(יז) כי תחרם תחרימם
(יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה:	החתי והאמרי הננעני והפריז החוי והיבוסים
(יג) ונתנה ה' אלהיך בידך והכית את כל זכורה לפי חרב:	כאשר צנף ה' אלהיך:
(יד) רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שאלה תבז לך ואכלת את שלל אנביך אשר נתן ה' אלהיך לך:	(יח) למען אשר לא תלמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם ונטאתם לה' אלהיכם:
(טו) כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה הנה:	

1. על אילו ערים מדובר בכל אחד מהטורים? כיצד הם נקראים בלשון המקרא וכיצד המלחמה מולם נקראת בלשון חז"ל?

מבוא למחלוקת רש"י רמב"ן

בפרשתינו מובאת מחלוקת מרכזית בין רש"י לרמב"ן בשאלה באלו מלחמות יש לקרוא לשלום. שאלה זו גוררת מחלוקות נוספות הן בפרטי ההלכות, והן בשאלות תחביריות בקריאת הפרשייה. נקודת המוצא של שני הפרשנים הם דברי הספרי על פסוק י" - כאשר כל פרשן הציע הבנה שונה לדברי הפסוקים ולדברי הספרי.

ספרי דברים פרשת שופטים פיסקא קצט
 "כי תקרב אל עיר" - במלחמת הרשות הכתוב מדבר.

שיטת רש"י

רש"י דברים כ, י
 כי תקרב אל עיר - במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו שמפורש בענין (פסוק טו) "כן תעשה לכל הערים הרחוקות" וגו'.

2. עיין ברש"י על פס' י, וענה:

- לפי רש"י - לאילו ערים צריך לקרוא לשלום? מה הביסוס לכך בפסוקים?
- על פי הכתוב בפס' יא, מה הם תנאי השלום המוצעים לעיר שקוראים עליה לשלום?
- לפי רש"י, על אילו פסוקים מוסב הכתוב בפסוק טו: "כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאוד"?

שיטת הרמב"ן

רמב"ן דברים כ, י

<p>א. שיטת רש"י כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום - במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו שמפורש בענין (פסוק טו), כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד, לשון רש"י.</p>	
<p>כתב הרב (רש"י) זה מספרי (שופטים קצט) ששנו שם כלשון הזה: "במלחמת הרשות הכתוב מדבר".</p>	<p>ב. ביסוס לשיטת רש"י מהספרי</p>
<p>והכונה לרבותינו בכתוב הזה, אינה אלא לומר שהפרשה בסופה תחלק בין שתי המלחמות, אבל קריאת השלום אפילו במלחמת מצוה היא, שחייבים לקרוא לשלום אפילו לשבעה עממים.</p>	<p>ג. מחלוקת הרמב"ן עם רש"י בהבנת הספרי</p>
<p>שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי (דברים ב', כו-כט), ולא היה עובר על "עשה" ועל "לא תעשה" שבפרשה, כי "החרם תחרימם" (פסוק יז) ו"לא תחיה כל נשמה" (פסוק טז).</p>	<p>ד. ראייה [1] לשיטת רמב"ן</p>
<p>אבל הפרש (ההבדל) שביניהם כאשר לא תשלים ועשתה מלחמה, שציוה הכתוב ברחוקות - להכות את כל זכורה ולהחיות להם הנשים והטף בזכרים, ובערי העמים האלה ציוה - להחרים גם הנשים והטף.</p>	<p>ה. הסבר הפסוקים לפי הרמב"ן</p>
<p>וכך אמרו רבותינו במדרש אלה הדברים רבה (ה יג), והוא עוד בתנחומא ובגמרא ירושלמי (שביעית פ"ו ה"א): "אמר רבי שמואל ברבי נחמני יהושע בן נון קיים הפרשה הזו, מה עשה יהושע? היה שולח פרוסדיטגמא (אגרת) בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כותב בה, מי שמבקש להשלים יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו ילך לו, ומי שמבקש לעשות מלחמה יעשה מלחמה. הגרשי פנה, הגבעונים שהשלימו עשה להם יהושע שלום, שלשים ואחד מלכים שבאו להלחם הפילם הקדוש ברוך הוא וכו'.</p>	<p>ו. ראייה [2] לשיטת הרמב"ן</p>
<p>וכך אמר הכתוב בכולם (יהושע יא ט כ) "לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה, כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרים" - מכלל שאם רצו להשלים היו משלימים עמם.</p>	<p>ז. ראייה [3]</p>
<p>ונראה שיש הפרש עוד בשאלת השלום, ש"בערים הרחוקות" - נשאל להם לשלום ושיהיו לנו למס ויעבדונו, אבל "בערי העמים האלה" - נשאל להם לשלום ומסים ועבדות על מנת שיקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז, ולא הזכיר הכתוב זה בפרשה הזאת, שכבר נאסר לנו בעובדי ע"ז (שמות כג לג) "לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם".</p>	<p>ח. הבדל נוסף בין ערים רחוקות לקרובות</p>
<p>ויתכן שלא נצטרך להודיע להם רק השלום והמסים והשעבוד, ואחרי שיהיו משועבדים לנו נגיד להם שאנו עושים משפטים בע"ז ובעובדיה בין יחיד בין רבים. וכן מה שנאמר כאן (פסוק יח) "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם", ואמרו בספרי (שופטים רב) "הא אם עשו תשובה אינן נהרגים" - בשבעת עממים הוא, והתשובה הוא שיקבלו עליהם שבע מצות שנצטוו בני נח, לא שיתגירו להיותם גרי צדק.</p>	
<p>וזה הענין שעשה המלך שלמה, שכתוב בו (מ"א ט טו - כב) "וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת ירושלים וגו', כל העם הנותר מן האמורי החתי הפרזי החוי והיבוס, בניהם אשר נותרו אחריהם בארץ אשר לא יכלו בני ישראל להחרים ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה, ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד". והענין הזה כתורה עשאו כי קבלו עליהם שבע מצות. ודבר ברור הוא כי כיון שנתנם שלמה עושי מלאכתו, גברה ידו עליהם ויכול היה להחרים, אלא שהיה מותר לקיימם כמו שכתבנו.</p>	<p>ט. ראייה [4]</p>
<p>...ודע כי ענין אנשי גבעון היה מפני:</p>	<p>י. קושי על שיטת הרמב"ן מהאירוע עם אנשי גבעון - ושלושה תירוצים</p>
<p>(1) שלא היו יודעין משפטם של ישראל בקריאת השלום, והקדימו קודם שתבא להם פרוסדיטגמא (אגרת) של יהושע, ולכך אמרו (יהושע ט כד) "ונירא מאד לנפשותינו".</p>	
<p>(2) או שלא רצו מתחילה לשמוע לדברי יהושע, ובסוף פחדו, ועשו עצמם נכרים דכתיב: "ויושבי גבעון שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי ויעשו גם המה בערמה" (יהושע ט, ג-ד).</p>	
<p>(3) והיה מועיל להם עוד, שלא יהיו להם לעבדים אלא יהיו עמם בעלי ברית. ומפני זה הקפידו עליהם, והיו נהרגין אלמלא שבועת הנשיאים, מפני שהיה עליהם לקבל מסים ושעבוד כמו שאמרנו, והם כרתו להם ברית להיותם שוים להם ובעלי ברית ועוזרים זה לזה במלחמותיהם, ועשו עמהם שלום, לפי שהיו סבורין שהם ערים רחוקות מאד מן העמים שאין דעתם לבא עליהם כלל. ולפיכך קלל אותם יהושע ואמר (יהושע ט, כג) "ועתה ארורים אתם", שהם מן העמים הארורים אשר אררם ה', ועשה להם כמשפט הראוי להעשות בהם לקיים מה שנאמר: "למס ועבדך", שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה', והוא המס והשעבוד כמו שפירשנו.</p>	
<p>ויש אומרים (פירוש הדומה להסבר השני), כי פירוש "והיה אם שלום תענד" (דברים כ, יא), בעת הקריאה, אבל אם מאנו מתחילה שוב אין מקבלין אותם, והגבעונים מאנו בפרוסדיטגמא ולא היה הדין לקבלם.</p>	

3. למד את דברי הרמב"ן, החולק על רש"י בהבנת הפרשה, וסכם את שתי הדעות בטבלה שלפניך:

רמב"ן	רש"י	
		א. הנושא המרכזי בו נחלקו. רש"י ורמב"ן. מה דעת כל פרשן?
		ב. דין הערים הרחוקות - מעוניינים בשלום
		- מעוניינים במלחמה
		ג. דין הערים הקרובות (7 עממים) - מעוניינים בשלום
		- מעוניינים במלחמה
		ד. על מה מוסב פסוק טו "כן תעשה..."?
		ה. ראיות ממקורות אחרים

4. עיין בקטעי בדברי הרמב"ן, וענה: לפי שיטת רמב"ן, שיש מצוה לקרוא לשלום גם בערי ארץ ישראל, קשה - לשם מה הגבעונים היו צריכים להערים, הם היו יכולים להיענות לקריאת ישראל לשלום, ולא היה להם צורך לספר שהם באו מארץ רחוקה? מה הן שלושת התשובות שהרמב"ן מציע לראיה זו נגדו?

<p>(טו) בין תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה הנזה:</p>	<p>(י) פי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: (יא) והיה אם שלום תענה ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך: (יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה: (יג) ונתנה ה' אלקיך בידך והפית את כל זכורה לפי חרב: (יד) רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבז לך ואכלת את שלל איביך אשר נתן ה' אלקיך לך:</p>	<p>.1 .5 .6 טו</p>	
<p>(טז) רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה (הצריט הקרוכות=מחמת 113וה) לא תחיה כל נשמה: (יז) פי החרם תחרימם החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבויסי כאשר צוה ה' אלקיך: (יח) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלקיהם וחסאתם לה' אלקיכם:</p>		<p>.2 .4</p>	

	<p>(י) פי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: (יא) והיה אם שלום תענה ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך:</p>	<p>.1 .5</p>	
<p>(טו) בין תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה הנזה:</p>	<p>(יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה: (יג) ונתנה ה' אלקיך בידך והפית את כל זכורה לפי חרב: (יד) רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבז לך ואכלת את שלל איביך אשר נתן ה' אלקיך לך:</p>	<p>.3 .6</p>	
<p>(טז) רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה (הצריט הקרוכות=מחמת 113וה) לא תחיה כל נשמה: (יז) פי החרם תחרימם החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבויסי כאשר צוה ה' אלקיך: (יח) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלקיהם וחסאתם לה' אלקיכם:</p>		<p>.4 .7</p>	<p>2</p>

ישומן של שתי המטרות המנחות את דיני מלחמה במצוות הקריאה לשלום

- במבוא ליחידה למדנו שהרמב"ן מצביע על שתי מטרות-על שמנחות את דיני המלחמה בתורה, נסכם את דבריו:
- א. דיני המלחמה מטרתם לסייע לעם ישראל לנצח במלחמה - בדרך הטבע.
- ב. דיני המלחמה מטרתם למנוע את תופעות הלוואי האנטי-מוסריות, שהן בדרך כלל חלק בלתי נפרד בכל מלחמה.
- ובדומה לכך כתב הרב הרב סמט במאמרו:

הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם.

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

5. למצוות לקריאה לשלום ניתן למצוא טעמים תועלתניים ששייכים יותר למטרת-העל הראשונה שלמדנו, וישנן טעמים מוסריים ששייכים יותר למטרת העל השנייה שלמדנו. היעזר במאמרו של הרב אלחנן סמט הנמצא באינטרנט באתר "דעת", וענה:
- א. הבא שני טעמים תועלתניים למצוות הקריאה לשלום במלחמה.
- ב. הבא שני טעמים מוסריים למצוות הקריאה לשלום במלחמה.

☒ "לא תחיה פל נשמה"

שאלה מתוך השו"ת באתר כיפה

מה ההסבר בציווי הזה? הרי תושבי ארץ ישראל לא עשו שום דבר רע ליהודים, למה ציווה ה' להרוג את כולם אנשים נשים וטף?

סגי נהור והכוונה לקללה), איסור אכילת אבר מן החי והחיוב למנות בתי דינים שישפטו משפט צדק בכל הדינים שבין אדם לחבירו.

ואפילו לפני שיוצאים למלחמה להכרית את עמלק, יש לקרוא להם לשלום, היינו להציע להם שיקבלו על עצמם שבע מצוות בני נח, ובזה יפסיקו להיחשב עמלק, ויהיו משועבדים ומעלים מס לישראל. אם קיבלו את תנאי השלום, אין נלחמים נגדם. ואם לא קיבלו, נלחמים נגדם עד כלותם (כך משמע מהרמב"ם וכס"מ מלכים ו, א-ד. ועיי' ב"ה זמנים יד, ח).

... עוד יש לציין, שכאשר יש חשש שתוך הקריאה לשלום האויב יתקוף אותנו ונסבול מזה אבדות, אין לקרוא לו לשלום.

מלחמת חורמה

כאשר הצעת השלום נדחתה, פותחים במלחמה. והמלחמה אכזרית... ולכאורה יש לשאול: מדוע היו צריכים להרוג את כל הזכרים, ומהכנענים כל נשמה? שתי סיבות עיקריות לכך: [א] במלחמה צריך לנצח באופן מוחלט, שאם לא כן, בוודאי תבוא מערכה נוספת שתסכן שוב את קיומנו, ומי יודע מה יהיה סופה. ולא זו בלבד, אלא שאם הניצחון לא יהיה מוחלט לא נרתיע אויבים אחרים מלסכן את קיומנו. והכל תלוי במנהג העולם. באותם הזמנים כך נהגו המנצחים, ואם ישראל לא היו נוהגים כמקובל, היו כל העמים שסביבנו יודעים שכדאי להילחם בישראל, שאם ינצחו - מה טוב, ואם יפסידו - לא נורא (ע' אגרות ראה ח"א עמוד ק'). [ב] מצד הצדק יש להעניש את הרשעים שונאי ישראל במידה כנגד מידה, ומה שהם זממו לעשות לנו יש לעשות להם. וכן עשינו בימי המן הרשע.

ואם ישאלו, אם ננהג כך מה יהיה ההבדל בין ישראל לעמים: ההבדל הוא כפול: [א] אנו פותחים בשלום, [ב] גם לאחר שאנו מנצחים, אנו פוגעים רק כפי הצורך והצדק ולא יותר.

גם בימינו, עלינו לשאוף לניצחון מוחלט, עד כניעתם הגמורה של אויבינו, כדי להרתיע וכדי להעניש. אמנם ברוך ה' היום כבר לא מקובל להרוג כל זכר, ובכלל משתדלים שלא לפגוע באוכלוסייה אזרחית, וממילא אין לנו צורך לעשות כך באויבינו. אבל צריך שהניצחון יהיה חזק וכואב באופן שירתיע את אויבינו, וגם שיהיה בו עונש של מידה כנגד מידה, מה שהם זממו לעשות לנו נעשה להם. אולם מעבר לזה אין לעשות.

הכרתת רשעים במלחמה

כאשר יוצאים למלחמה באויב הקם עלינו לכלותינו, אין המגמה רק להציל את ישראל ולהרתיע את שונאי ישראל, אלא גם להכרית את הרשעים ולכלותם מן העולם.

ואמנם מלכתחילה נהנו רוצים לגמול חסד עם כל אדם בעולם, וכפי שנהג אברהם אבינו ע"ה, שהיה מכניס אורחים. ואפילו עובדי עבודה זרה שפלה, היה מקרב באהבה, וגומל עמהם חסד בהכנסת אורחים ומקרבם לאמונה בה'. ובני ישראל מטבעם רחמנים וגומלי חסדים (יבמות עט, א). אבל יש בחירה לאדם, וכשאדם החליט להתנהג ברשעות והוא רוצה להרוג בנו, ולגזול מאתנו את הארץ הקדושה שה' הנחיל לאבותינו ולנו, מצווה להילחם בו כדי להעניש אותו ואת תומכיו.

וכדברי דוד מלכנו אשר שר (שמואל ב' כב, לח-מג): "אֶרְדָּפָה אִיבֵי וְאֶשְׁמִידֵם וְלֹא אֲשׁוּב עַד פְּלוֹתָם. וְאֶכְלֵם וְאֶמְחָצֵם וְלֹא יִקְוִמוּן וְיִפְּלוּ תַחַת רַגְלֵי...". אכן דוד לא עסק רק בהגנה, הוא עסק גם בהתקפה יזומה על שונאי ישראל. לצבאו של דוד אין ראוי לקרוא "צבא ההגנה לישראל" אלא "צבא ההתקפה לישראל" או "צבא ישראל".

וצריך לדעת, שכל הנלחם בישראל נלחם גם בריבונו של עולם, שישראל הם בניו. ועל כן מלחמותיו של דוד נגד שונאי ישראל נקראות "מלחמות ה'" (שמואל א' יח, יז; כח, כח). וזו גבורה מוסרית, לכלות מן העולם את שונאי ה' ושונאי ישראל, ובזכותה זכה דוד להקים את מלכות ישראל לדורות.

וכך סיים את שירתו (שמואל ב' כב, נ-נא): "עַל כֵּן אֶרְדָּף ה' בְּגִוְיִם וְיִשְׁמָךְ אֶזְמַר. מְגִדּוֹל וְיִשְׁעוֹת מְלָכֵי וְעֵשָׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדָוִד וְיִלְזְעוּ עַד עוֹלָם".

א. מתוך פירוש "הכתב והקבלה" ספר דברים / הרב יעקב מקלנבורג (מרבני גרמניה במאה ה-19, בן תקופתו של הרש"ר הירש, שנאבק ברפורמה)

והנה בהך הריגת טף ונשים כבר עמדו עליו המפרשים, דנראה כאכזריות גדולה לשפוך דם נפשות נקיים. אם האבות חטאו שהם בעלי דעת ואינם מתרצים לשלום, ומה פשעו הקטנים חסרי דעת וכן האשה שהיא תחת יד בעלה? ומטבעם אינם עושים מלחמה ולא מגבורתם ולא מעצתם נעשה מניעת השלום מבעליהן. ולמה יהרגו?! ואמרו המפרשים כי הוא יתברך ידע שהם מקולקלים בתכלית הקלקול, ומשחת נפשם במ יותר מכל שאר האומות ושלא יצא מהם גם אחד בכל הדורות הבאים שיכשיר מעשיו, לכן כולן התחייבו כיליון אבדן ומוות. ועוד, כי הטף והנשים האלה להיותם מורגלים עד הנה בדרכי האלילים, ואית בהן [=ויש בהם] גם כן חשש ד"לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם" לכן בא הציווי לכלותם...

ולולא דמיסתיפניא [היתי מתיירא] הייתי אומר דבר חדש בעניין זה, כי כל הרואה בעין יפה יראה כי מה שציוותה התורה להתנהג עם הכנענים אין בזה צד אכזריות חלילה, "כי לא יחפוץ ה' במות המת כי אם בשוב הרשע מדרכו וחיה", ומה שנאמר בכך "לא ישבו בארצך", אינו רק כשהם אדוקים בעבודה זרה, אבל כשיעזבו אותם, מותר לישב בארץ... וכן מבואר במקרא עצמו: "פן יחטיאו אותם כי תעבוד את אלוהיהם". ובתלמוד ירושלמי, יהושע היה שולח פרוסדיטגמא וכו'... ואמרו [סוטה לה, ב] שכתבו התורה על האבנים בשבעים לשון, וכתבו למטה: "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות וגו', הא למדת שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלים אותן. וכן אמרו בספרי כאן, "למען אשר לא ילמדו", הא אם עשו תשובה - בקבלת ז' מצוות בני נח - אין נהרגין.

מענה אני אומר שאין מן ההכרח לפרש "לא תחיה" על הריגת הטף והנשים בהחלט, כי לשון "חיה" בפועל ישמש גם על כלכול [כלכלה] המזון, 'כמו ותחיינה את הילדים' [שמות א, יז] פירושוהו רבותינו שהיו מספקות להם מזון כדי להחיותם [סוטה יא]... ומזה העניין יאמר כאן להחיותם... כדי להחזיק בהם ולשעבד בהם לעבדים ולשפחות [כמו ביתר העמים על פי דין "למס ועבדוך"]... הלא תראה בעמון ומואב שנצטוו עליהם "לא תדרוש שלומם וטובתם", בכל זאת אם הם מבקשים השלום מקבלים אותם [רמב"ם מלכים ו, ו].

ואף אם לא תנוח דעתך עליך בהא פירושה ותפרש כוונת "לא תחיה" על מניעת החיים בעצם, רצוני לומר המוות, על כרחך צריך אתה להודות כי אין המכוון בו להמית כל האנשים הנמצאים בעיר בלתי [בל] אבחנה על עיקר סיבת מניעתם השלום אם היתה בהסכמת כולם אם לא... ולזה [לכן] לא הזכיר הכתוב בעשיית השלום ומניעתו את העם כי אם את העיר. "וקראת אליה לשלום", "שלום תענדך" "ופתחה", "וואם לא תשלים" להורות על מניעת כולם [שכולם יחד התנגדו לשלום], אז "לא תחיה כל נשמה". לא כשהיה בין העם אשר בתוכה דעות מחולקות, כי בדרך זה לא יתחייבו [הריגה] כי אם המחויבים לבד. ומזה תדון גם על הטף והנשים, אם כעת תובעים בפה מלא את השלום ומקבלים ז' מצוות בני נח, אין לחייבם מיתה בשביל עוון אבותם ורשעת בעליהם, אבל נפטור [נשחרר] אותם ללכת אל נפשם.

ב. מתוך "פניני הלכה-ארץ ישראל" / הרב אליעזר מלמד

מצווה להציע שלום

כאשר נצרכים ישראל לפתוח במלחמה נגד עיר, ציוותה התורה לקרוא לה תחילה לשלום, שנאמר (דברים כ, ו): "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם צְלִיחָה וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". הצעת השלום **פירושה הצעת כניעה**, וכמו שנאמר (שם כ, יא): "וְהִקְיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּהּ לָךְ וְהִקְיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָּהּ יִהְיוּ לְךָ לְמִסַּ וְעַבְדוּךָ". והכוונה - קבלת שלטון ישראל באופן מלא, תשלום מיסים וסיוע בגופם לכל צרכי ישראל. ובנוסף לכך, קבלת יסודות האמונה והמוסר הכלל עולמיים, שהם שבע מצוות בני נח (רמב"ם מלכים ו, א). ואלו הן שבע המצוות: איסור עבודה זרה, איסור גילוי עריות, איסור שפיכות דמים, איסור גניבה, איסור ברכת ה' (לשון

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

איסור השחתת עצים במלחמה: פרק כ, יט-כ

דברים כ, יט-כ

(יט) כי תצור אֶל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדה עלי גרזן³ כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור: (כ) רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה:

1. לפי הפשט, אילו עצים אסור להשחית בזמן מלחמה? ומה הם הנימוקים/שכותבת התורה לדין זה?

"כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור" - מחלוקת רש"י אב"ע

דברים כ, ט

לא תשחית את עצה לנדה עלי גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור.

<p style="text-align: center;">רב"י דברים פרק כ, יט</p> <p>כי האדם עץ השדה - הרי "כיי" משמש בלשון דלמא (שמא, האם). שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפניך, להתייטר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר! למה תשחיתנו?</p>	<p style="text-align: center;">אבן עזרא דברים פרק כ פסוק יט</p> <p>ולפי דעתי, שאין לנו צורך לכל זה, וזה פירושו: "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, כי האדם עץ השדה". והטעם - כי חיי בן אדם הוא עץ השדה (פרי העץ נותן חיים לאדם). וכמוהו: "כי נפש הוא חובל" (דברים כד, ו), - כי חיי נפש הוא חובל. "ואותו לא תכרות" דבק עם (יש לחבר למילים) "לבא מפניך במצור". הנה לא תשחית עץ פרי שהוא חיים לבן אדם, רק מותר שתאכל ממנו, ואסור לך להשחיתו כדי שתבא העיר מפניך במצור. והעד (וההוכחה) על זה הפירוש שהוא נכון, שאמר "וכרת ובנית מצור" (פסוק כ).</p>
---	---

2. למד את דברי רש"י ואב"ע החולקים בפירוש פסוק יט, וסכם את שתי הדעות בטבלה שלפניך:

	רש"י	אב"ע
א. כיצד יש לקרוא את סוף פסוק יט? בתמיהה / כמשפט רגיל.		
ב. מה פירוש המילה "כיי"? האם / שהרי		
ג. כתוב בלשונך את פירוש הפסוק "כי האדם עץ השדה..." פתח את המשפט שלך במילה האם... או שהרי...		
ד. מה טעם לאיסור השחתת עצי מאכל?		
ה. האם הפסוק "מסורס"? אם כן, מהו הסדר הנכון של המילים בפסוק?	הפסוק לא מסורס קוראים את הפסוק כסידרו: "כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור"	
ו. כמה טעמים מופיעים בפסוק ט לאיסור להשחית עצים?		

3. שאלת מחשבה: פרט הלכתי אחד הכתוב בפרשיה מעורר קושי על אחד הפירושים. איזה פירוש מעורר קושי ומהו?

³ "לנדה עלי גרזן" - להוריד עליו גרזן, לכרות את העץ - להשחית את העץ.

"רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית" (כ')

רמב"ן דברים כ, יט-כ

כי האדם עץ השדה - יפה פירש רבי אברהם כי שיעור הכתוב (סדר המילים הנכון בכתוב הוא): 'כי ממנו תאכל, כי האדם עץ השדה, ואותו לא תכרות, לבא מפניך במצור' וטעם כי האדם עץ השדה, כמו 'כי נפש הוא חובל' (להלן כד ה). אבל על דעת רבותינו (ב"ק צא ב) מותר לכרות עץ מאכל לבנות מצור, ולא אמרה תורה "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא" וגו' - אלא להקדים ולומר שאילן סרק קודם לאילן מאכל. אם כן, פירוש הפרשה לדעתם, שהזהירה תורה לא תשחית את עצה לכרות אותם דרך השחתה שלא לצורך המצור, כמנהג המחנות. והטעם, כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה, כענין שנאמר: "וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו" (מ"ב ג, יט), ואתם לא תעשו כן להשחיתה, כי תבטחו בשם שיתן אותה בידכם, כי האדם עץ השדה הוא, ממנו תאכל ותחיה, ובו תבוא העיר מפניך במצור, לומר אתה תחיה ממנו אחרי שתכבוש העיר, וגם בהיותך במחנה לבא מפניך במצור תעשה כן. וטעם (ופירוש) "אותו תשחית וכרת" - כי מותר אתה לכרות אותו לבנות המצור וגם להשחיתו עד רדתה (כניעת העיר), כי לפעמים תהיה ההשחתה צורך הכבוש, כגון שיהו אנשי העיר יוצאים ומלקטין עצים ממנו, או נחבאים שם ביער להלחם בכם, או שהם לעיר למחסה ולמסתור מאבן נגף.

4. עיין בדברי הרמב"ן על פסוק יט, וענה:

א. לפי הפשט, אילו עצים מותר לכרות בעת מלחמה? ומה הנימוק?

ב. לדעת חז"ל - האם יש מצבים שבהם מותר לכרות במלחמה עצי פרי?

ג. על פי דברי חז"ל, כיצד מפרש הרמב"ן את ציווי התורה, לא לכרות עצי פרי אלא עצי סרק?

ד. כתבו שני מצבים בהם מותר לעקור עצים במהלך המלחמה. שים לב המצב השני נחלק לשלוש דוגמאות.

ה. על איזו תופעה שלילית בזמן המלחמה מדבר הרמב"ן? כיצד היא באה לידי ביטוי בנושא העצים? ומה דעת התורה על כך?

"...עד רדתה" (כ')

דברים כ, כ

רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וְכָרְתָּ וּבְנִיתָ מְצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה:

אונקלוס	רש"י	רשב"ם
עד רדתה - עד דתיכבשה	עד רדתה - לשון רדוי, שתהא כפופה לך.	עד רדתה - עד רדת חומותיה. כדכתיב: "וְהָצַר לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ עַד רִדְתָּ חֲמֹתֶיךָ הַגְּבָהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אֵתָה בְּטַח בָּהֶן" (דברים כח, נב)

5. כתוב בלשונך מה הפירוש של פסוק כ', ובעיקר של המילים "עד רדתה", לפי רש"י? נסה להציע טעם לדין הזה?

6. רשות: האם פירושיהם של אונקלוס והרשב"ם, שונים באופן מהותי מהפירוש של רש"י?

○ שבת יט ע"א

תנן רבנן: אין צריך על עיירות של נכרים פחות מג' ימים קודם השבת, ואם התחילו אין מפסיקין. וכן היה שמאי אומר: 'עד רדתה' - אפילו בשבת.

7. לפי דברי הגמרא במסכת שבת (יט ע"א), איזו הלכה מעשית למדו חז"ל מהמילים "עד רדתה"?

☒ איסור "בל תשחית"

8. עיין במקור הבא, וענה: מה המקור בתורה לאיסור ממפורסם של "בל תשחית" - לא לקלקל סתם דברים?

☒ **רשות: ספר החינוך מצוה תקכט - שלא להשחית אילני מאכל במצור וכן כל השחתה בכלל הלאו**

שנמנענו מלכרות האילנות כשנצור על עיר כדי להצר לאנשי העיר ולהכאיב לבותם...

כן נכנס תחת זה הלאו שלא לעשות שום הפסד, כגון לשרוף או לקרוע בגד או לשבר כלי לבטלה, ובכל ענינים אלו ובכל כיוצא בהם שיהיה בהם השחתה יאמרו זכרונם לברכה תמיד בגמרא והא קא עבר (והרי הוא עובר) משום "בל תשחית" [קידושין ל"ב ע"א]...

שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה, וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם, ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, כלומר בה הוא נדבק לעולם, וכענין שכתוב, "שִׁמְחָה לְאִיד לֹא יִנְקָה" רע (משלי יז, ה), והחפץ בטוב ושמח בו "נִפְשׁוֹ בְטוֹב תִּלְוֶינָה" לעולם (תהלים כה, ג), זה ידוע ומפורסם.

ישומן של שתי המטרות המנחות את דיני מלחמה

במצוות איסור השחתת עצים במלחמה

במבוא ליחידה למדנו שהרמב"ן מצביע על שתי מטרות-על שמנחות את דיני המלחמה בתורה, נסכם את דבריו:

א. דיני המלחמה מטרותם לסייע לעם ישראל לנצח במלחמה - בדרך הטבע.

ב. דיני המלחמה מטרותם למנוע את תופעות הלוואי האנטי-מוסריות, שהן בדרך כלל חלק בלתי נפרד בכל מלחמה.

ובדומה לכך כתב הרב הרב סמט במאמרו:

הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם.

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

9. הסבר כיצד שתי המטרות הללו באות לידי ביטוי בפרטי הדינים של מצוות איסור כריתת עצים בשעת מלחמה וכן

בטעמים שנתנו ע"י המפרשים למצווה זו. (הנך יכול להיעזר במאמרו של הרב סמט הנמצא באינטרנט באתר דעת).

לסיכום לימוד מצוות איסור השחתת עצים בעת מלחמה

מהי הסכנה עמה מתמודדת התורה בפרשתינו?

מדוע דווקא בעת מלחמה מתעוררת סכנה כזו? התייחסות לדברי הרמב"ן שלמדנו במבוא ליחידת "דיני מלחמה".

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

אשת יפת תואר: פרק כא, י-יז

דברים כא, י-יז

(י) כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וַיִּתְּנֶנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ :
 (יא) וְרָאִיתָ בְּשָׁבִיָּה אֵשֶׁת יִפְתַּת תֹּאֵר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלִקַּחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה :
 (יב) וְהִבֵּאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלַּחְתָּ אֶת רֵאשֶׁתָּהּ וְעָשִׂיתָ אֶת צַפְרָנֶיהָ :
 (יג) וְהִסִּירָה אֶת שְׂמֹלֶת שְׁבִיָּה מְעֻלְיָה וְיִשְׁבָּה בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים
 וְאַחֵר כֵּן תִּבּוֹא אֵלָיָהּ וּבְעֻלְתָּהּ וְהִיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה :
 (יד) וְהָיָה אִם לֹא חִפְצָתָּ בָּהּ וְשָׁלַחְתָּהּ לְנִפְשָׁהּ וּמָכַר לָא תִמְכְּרָנָה בַּכֶּסֶף לֹא תִתְעַמְרַר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עָנִיתָה :

- עיין בפרק כא, פסוקים י-יז, וענה :
 א. הפרשה בנויה כמשפט תנאי (מבנה של מקרה ודין) - היכן מסתיים התנאי (המקרה) ומתחיל הדין?
 ב. "ולקחת לך אישה" (פסוק יא) מהי המשמעות ההלכתית של דברים אלו? האם יש חובה על האדם לקחת אישה בשבי ולהתחתן איתה?
 2. כתוב בלשונך מצוות "עשה" ומצוות "לא תעשה" הכתובות בפסוקים אלה?
 3. מה הן שש הפעולות שהאישה השבויה צריכה לעשות לפני שמותר ליהודי להתחתן איתה?

1. חייבת להתגייר לפני החתונה (רמב"ם)

רש"י דברים כא, יא

ולקחת לך לאשה - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה ישאנה באיסור. אבל אם נשאה, סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו (פסוק טו) "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת והאחת שנואה", וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה, לכך נסמכו פרשיות הללו.

- עיין ברש"י על פסוק יא, וענה :
 א. מדוע התורה מתירה לאדם לקחת לעצמו אישה שבויה?
 ב. שאלת מחשבה: מה יחסה של התורה לדין אשת יפת תואר? כיצד מנחה אותנו התורה להתמודד עם התעוררות יצר בעת מלחמה?

דעות שונות: מה מטרת הפעולות שאשת יפת התואר צריכה לעשות לפני חתונתה?

תלמידי שלוש יחידות צריכים לדעת הסבר אחד בלבד מתוך ארבעת ההסברים המובאים לפיך.

☒ רש"י דברים כא

(יב) ועשתה את צפרניה - תגדלם כדי שתתנוול.

(יג) והסירה את שמלת שביה - לפי שהם נאים, שהגוים בנותיהם מתקשטות במלחמה בשביל להזנות אחרים עמהם. וישבה בביתך - בבית שמשמש בו, נכנס ונתקל בה, יוצא ונתקל בה, רואה בבכייתה, רואה בנוולה, כדי שתתגנה עליו. ובכתה את אביה - כל כך למה, כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת ישראל מתקשטת וזו מתנוולת.

* הציטוט של הרמב"ן במקור הבא הוא ציטוט מדויק של דבריו, אך חלק מן הקטעים מופעים בסדר קצת שונה כך שיהיה יותר נוח לקריאה והבנה.

רמב"ן דברים כא, יב

ועל דעת רבותינו (ורש"י) שאומרים שהכל לכער את יפיה: צוה שתסיר הבגדים הנאים מעליה, שהגוים ארורים הם בנותיהם מתקשטות במלחמה כדי לזנות אחריהן, ותגלח את ראשה שהוא נוול גדול, ותקוץ הצפרנים כי מנהג הנשים לגדל אותם ולצבעם במיני הפוך והצבעונים... *וטעם האבלות והבכי על דעת רבותינו כדי שתתנוול אולי יעבור חשקו ממנה (ספרי תצא יא).

ורבי אברהם (אבי"ע) אמר, כי נתנה לה התורה זמן כמשפט הבוכים על מת לכבוד אביה ואמה שמתו במלחמה.

והרב (הרמב"ם) אמר במורה הנבוכים (ג מא), לחמלה עליה שתמצא מנוח לנפשה, כי יש לעצבים מנוח והשקט בבכייתם ואבלם, ובזמן ההוא לא יכריחנה להניח דתה ולא יבעלנה.

(לפי הרמב"ן) * והטעם בפרשה הזו מפני שהיא מתגיירת בעל כרחה, ואין שואלין אותה אם תחפוץ לעזוב דתה ולהתייחד כאשר נעשה בגרים, אבל יאמר לה הבעל שתשמור תורת ישראל בעל כרחה ותעזוב יראתה. וזה טעם ובכתה את אביה ואת אמה, כי תעזוב את עמה ואת אלהיה, והוא מדרשו של רבי עקיבא, אין אביה אלא עבודת כוכבים, כענין שנאמר (ירמיה ב כז) "אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתני". והכלל, כי היא מתאבלת על עזבה את דתה ותהיה לעם אחר. ויתכן שבי"ד מטבילין אותה בעל כרחה כמו שעושים בעבדים, ומפני שאינה מתיהדת כמשפט, הרחיק אותה הכתוב כל הזמן הזה.

ועל דעתי אין הפנאי לחמול עליה (בניגוד לשיטת הרמב"ם), רק (אלא בכדי) שיעקר שם ע"ז מפיה ומלבה, ולכבות עוד גחלת הנדוד והפרוד מאביה ומאמה ומעמה. שאין הגון לשכב עם אשה אנוסה ומתאבלת... וכל שכן זאת הצועקת בלבה לאלהיה להצילה ולהשיבה אל עמה ואל אלהיה.

והנה כאשר יודיעוה שנכריחנה לעזוב את עמה ומולדתה ותתייחד, נאמר לה תתנחמי על אביך ועל אמך ועל ארץ מולדתך כי לא תוסיפי לראותם עוד עד עולם, אבל תהי אשה לאדוניך כדת משה ויהודית. והנה אז ניתן לה זמן שתבכה ותתאבל כמשפט המתאבלים, להשקיט ממנה צערה ותשוקתה "כי בכל עצב יהיה מותר" (יתרון והרוחה) וניחוס אחרי כן. והנה בזמן הזה לקחה עצה בנפשה על הגירות, ונעקר קצת מלבה ע"ז שלה ועמה ומולדתה כי נחמה עליהם, ודבקה באיש הזה שידעה כי תהיה אליו והורגלה עמו. ולכך אמר הכתוב והבאתה אל תוך ביתך... אולי תחפוץ ותתרצה בו.

ועל הכלל כי זה כולו בעבור ההכרח (הכפיה בנייר), אבל אם רצתה להתגייר בחפץ נפשה בבית דין כמשפט הרי היא מותרת מיד גם לו גם לאביו ולאחיו.

5. עיין ברמב"ן על דברים כא, יב - המביא דעות שונות: חז"ל, אב"ע, רמב"ם וכן את דעתו שלו, וענה:
 א. סכם בטבלה שלפניך מה הטעם לחמש הפעולות שנדרשת האישה שנלקחת בשבי לעשות לפני שהיא מתחתנת?
 ב. מייין את הדעות הללו לשתי קבוצות לפי החלוקה המופיעה בטבלה שלפניך:

הטעם לחמשת הפעולות שאשת יפת התואר צריכה לעשות נועדו	
למען מצבו הנפשי של אשת יפת התואר (השבויה)	למען מצבו הרוחני של האדם מישראל (השוכה)

ישומן של שתי המטרות המנחות את דיני מלחמה

במצוות אשת יפת תואר

- במבוא ליחידה למדנו שהרמב"ן מצביע על שתי מטרות-על שמנחות את דיני המלחמה בתורה, נסכם את דבריו:
 א. דיני המלחמה מטרתם לסייע לעם ישראל לנצח במלחמה - בדרך הטבע.
 ב. דיני המלחמה מטרתם למנוע את תופעות הלוואי האנטי-מוסריות, שהן בדרך כלל חלק בלתי נפרד בכל מלחמה.
 ובדומה לכך כתב הרב הרב סמט במאמרו:

הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם.

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

6. הסבר איזו מטרה מבין שתי המטרות שלמדנו, באה יותר לידי ביטוי בדינים ובטעמים השונים של מצוות אשת יפת תואר. פרט בתשובתך דינים שונים וטעמים לדינים שנאמרו ע"י המפרשים, והסבר כיצד הם מיישמים את המטרה. (הנך יכול להיעזר במאמרו של הרב סמט הנמצא באינטרנט באתר דעת).

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

שמירת המחנה: פרק כג, י-טו

דברים כג, י-טו

- (י) כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע:
- (יא) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא גבא אל תוך המחנה:
- (יב) והיה לפנות ערב רחץ במים וכבא השמש גבא אל תוך המחנה:
- (יג) ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ:
- (יד) ונתד תהיה לך על אונך והיה בשבתך חוץ וחרפתה בה ושבת וכסית את צאתך:
- (טו) כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנהך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנהך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, ושב מאחריך (ה' התרחק ממך):

שמירה על טהרה במחנה

דברים כג

- (יא) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא גבא אל תוך המחנה:
- (יב) והיה לפנות ערב רחץ במים וכבא השמש גבא אל תוך המחנה:

רש"י דברים כג, יא

ויצא אל מחוץ למחנה - זו מצות עשה.
לא יבא אל תוך המחנה - זו מצות לא תעשה.
ואסור ליכנס למחנה לוויה, וכל שכן למחנה שכינה.

1. עיין בפרק כג פסוקים יא-יב וברש"י, וענה:

- א. מהי מצווה ה"עשה" ומהי מצוות ה"לא תעשה" הכתובות בפסוק יא?
 - ב. כתוב בלשונך את הדין הנאמר בפסוק יב.
 - ג. המילה "מחנה" בפסוק יא פירושה מחנה צבאי, מה המשמעות הנוספת שנותן כאן רש"י למילה "מחנה"?
- הסבר את ההרחבה שרש"י עושה למצווה הנזכרת בפסוקים י-יב.

שמירה על הגיינה במחנה

דברים כג

(יג) וְיָד תִּהְיֶה לָךְ מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיִצְאָתָּ שָׁמָּה חוּץ :
(יד) וְיָתֵד תִּהְיֶה לָךְ עַל אֲזָנְךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרָתָהּ בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאְתְּךָ :

רש"י דברים כג

(יג) ויד תהיה לך - כתרגומו (אונקלוס: "ואתר מתקן" - מקום מוכן) כמו "איש על ידו" (במדבר ב, יז, גם שם פירש רש"י "ידו" - מקום, והפירוש שם הוא שבמסע המחנות כל שבת צריך לשמור על מקומו כפי שנקבע בסידור המחנות).
(יד) על אזנך - לבד משאר כלי תשמישך.
אזנך - כמו כלי זיינך.

2. עיין בפסוקים יג-יד וברש"י וכתוב, מה הן שתי מצוות העשה הנאמרות בפסוקים אלה. פרט על מי מוטל החובה לביצועה של כל אחת ממצות אלו?

3. התורה מביאה שני דברים שצריך להימנע מהם במחנה צבאי: להרחיק אדם שטמא בטומאת קרי, ולשמור על הגיינה, מדוע לדעתך התורה מביאה דווקא את שני עניינים אלו בהקשר הצבאי?

"כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אֵיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע" (פסוק י)

☒ רמב"ן דברים כג, י

ונשמרת מכל דבר רע - ...ועל דרך הפשט היא אזהרה מכל הנאסר.

ובספרי (תצא קיט) "ונשמרת מכל דבר רע"

שומע אני בטומאות ובטהרות ובמעשרות (וכד', כלומר לזוהר מכל העברות והמצוות) הכתוב מדבר,

תלמוד לומר: "ערוה" (כנאמר בפסוק טו: "ערות דבר")

אין לי אלא - ערוה (גילוי עריות).

מנין לרבות עבודת גלולים וגלוי עריות ושפיכות דמים וקללת השם?

תלמוד לומר: "ונשמרת מכל דבר רע" (פסוק י)

או יכול בטומאות ובטהרות ובמעשרות הכתוב מדבר!?

תלמוד לומר: "ערוה" - מה ערוה מיוחדת מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה,

אף כל מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה (כלומר גם ע"ז ושפיכות דמים וקללת השם),

כשהוא אומר: "דבר" אף על לשון הרע.

4. ברור שהדברים הרעים שצריך להימנע מהם במחנה צבאי, אינם מסתכמים רק בהרחקת הטמא ושמירה על הגיינה. עיין בפסוקים י-טו ובדברי הרמב"ן וענה:

א. לפי הרמב"ן מה נכלל עוד בחיוב להישמר "מכל דבר רע" לפי הפשט, ומה נכלל בציווי זה לפי המדרש בספרי?

ב. ערוך רשימה, מה הם **שבעת** האיסורים שצריך להימנע מלעשות במחנה צבאי? (ע"פ הפשט וע"פ המדרש).

רמב"ן דברים כג, י

ונשמרת מכל דבר רע - ... והנכון בעיני בענין המצוה הזאת, כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו. והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה, כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו ולא יתבוששו אפילו בניאוף וכל נבלה, הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב. ועל כן הזהיר בו הכתוב, ונשמרת מכל דבר רע.

5. עיין בפסוק י' ובדברי הרמב"ן, וענה:

- א. מה הקושי בציווי התורה "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע" אליו מתייחסים הרמב"ן בפירושו?
- ב. כיצד הרמב"ן מיישב את הקושי?

רמב"ן דברים כג, י

(לאחר שהרמב"ן הביא את המדרש "שנשמרת מכל דבר רע" הוונה ליהרר מע"ז, מגלוי עריות, שפיכות דמים, מקללת השם ומלשון הרע הוא אומר):

וגם זה מן הטעם שפירשנו, כי מלבד האזהרות שבאו באלה העבירות החמורות יוסיף "לאו" במחנה שנשמר בו מכל אלו העבירות, שלא תסתלק השכינה מישראל אשר שם, כאשר אמר "כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך" - והנה העושה העבירות הגדולות במחנה, כאותם שכתוב בהם (ירמיה ז, ט) "שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאוי". ועוד, שלא (נגייע למצב ש) יגברו עלינו האויבים - אם נעשה כמעשים הגורמים להם שיגלו מפנינו, וזהו "ולתת אויביך לפניך",

והוסיפו בו לשון הרע, כדי שלא ירבו ביניהם מחלוקת, ויכו ביניהם מכה רבה מאד יותר מן האויבים.

ועל דרך הפשט, הזהיר בבעל המקרה לצאת מכל המחנה מפני הטעם הנזכר שהשם מתהלך עמנו להושיענו והמחנה קדוש, ושיהיה לבנו מתכוין להקב"ה ונוחיל לישועתו ולא נסמוך בזרוע בשר. וכך הטעם בכסוי הצואה, כי המחנה כולו כמקדש ה'.

וממנו נלמוד למקום התפלה, שנרחיק מן הצואה ארבע אמות ולכל מראה העיניים.

6. מתברר שכדי לנצח במלחמה לא מספיק שיהיה לצבא כוחות צבאיים-ארציים: מודיעין, פיקוד, טקטיקה וכלי נשק וכד', וגם לא מספיק שהעם והלוחמים יחזיקו בתפיסה רוחנית: אמונה בה' שהוא זה שנלחם לנו, ושצריך להתפלל וכד'. הפרשה שלנו חידשה שצריך משהו נוסף בתחום הרוחני.

א. לפי הרמב"ן, מהו הדבר הרוחני הנוסף שבלעדיו הניצחון לא מובטח? בסס את תשובתך על הכתוב.

ב. מה הם שני הטעמים שמביא הרמב"ן מדוע כדי לנצח, מחנה צבאי חייב להקפיד על הדבר הרוחני הנוסף?

ג. מה הדמיון שמוצא הרמב"ן למחנה צבאי ולמקדש? ומה המשמעות הנובעת מדמיון זה?

7. הרמב"ן על פסוק י' רואה בציווי "ונשמרת מכל דבר רע", כציווי שנועד לסייע לעם ישראל להתמודד עם סכנות שונות שעלולות לצוץ בעת מלחמה ולדרדר את התנהגות העם. בטבלה שלפניך מוצגות **שלוש סכנות** מרכזיות, השלם בלשוניך את המשפטים בטבלה, ופרט כיצד בא לדי ביטוי **באופן מעשי** סכנות אילו לפי הרמב"ן?

<p>הציווי "ונשמרת מכל דבר רע" נאמר דווקא בזמן מלחמה כי</p> <p>(ענה לפי הרמב"ן המובא לפני שאלה 5)</p>	<p>א. סכנה מוסרית</p>	
<p>הציווי "ונשמרת מכל דבר רע" נאמר דווקא בזמן מלחמה מכיוון</p> <p>(ענה לפי הרמב"ן המובא לפני שאלה 6)</p>	<p>ב. סכמה רוחנית</p>	
<p>הציווי "ונשמרת מכל דבר רע" כולל גם את הזהרה <u>מלדבר</u> לשון הרע במחנה, זה נאמר דווקא בזמן מלחמה כי</p> <p>(ענה לפי הרמב"ן המובא לפני שאלה 6)</p>	<p>ג. סכנה חברתית</p>	

ישומן של שתי המטרות המנחות את דיני מלחמה במצוות "שמירת המחנה"

במבוא ליחידה למדנו שהרמב"ן מצביע על שתי מטרות-על שמנחות את דיני המלחמה בתורה, נסכם את דבריו:

א. דיני המלחמה מטרתם לסייע לעם ישראל לנצח במלחמה - בדרך הטבע.

ב. דיני המלחמה מטרתם למנוע את תופעות הלוואי האנטי-מוסריות, שהן בדרך כלל חלק בלתי נפרד בכל מלחמה.

המטרה השנייה של הרמב"ן נאמרה על ידו בפרשתנו, ולמדנו אותו במבוא ליחידה ושוב כאן "ונשמרת מכל דבר רע"...

ובדומה לכך כתב הרב הרב סמט במאמרו:

הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם.

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

8. הסבר איזו מטרה מבין שתי המטרות שלמדנו, באה יותר לידי ביטוי בדינים ובטעמים השונים של מצוות "שמירת המחנה". פרט בתשובתך **דינים שונים וטעמים** לדינים שנאמרו ע"י המפרשים, והסבר כיצד הם מיישמים את המטרה. (הנך יכול להיעזר במאמרו של הרב סמט הנמצא באינטרנט באתר דעת).

יחידה: דיני מלחמה

מבוא לדיני מלחמה	מלחמת מצווה ומלחמת עמלק	איסור יראה במלחמה	הכנות היציאה למלחמת רשות	הקריאה לשלום במלחמה	איסור השחתת עצים במלחמה	אשת יפת תואר	שמירת המחנה	נקי יהיה לביתו
------------------	-------------------------	-------------------	--------------------------	---------------------	-------------------------	--------------	-------------	----------------

נקי יהיה לביתו: פרק כד, ה'

מבוא

המצווה בדברים פרק כד, פסוק ה דומה למצווה שכבר למדנו בדברים פרק כ, פסוק ז אודות החוזרים מעורכי מלחמה. גם שם וגם כאן מדובר **במלחמת רשות** שהרי למדנו שם ברש"י (והדבר נכון גם אצלנו): "שבמלחמת מצוה לא היו שם שבים מעורכי המלחמה אלא אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה (סוטה י א)". ולכן נצטרך לברר מה בכל זאת ההבדל בין שתי המצוות.

דברים כד, ה	דברים פרק כ, ז
כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצָבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשָׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח:	וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ וְלֹד וְיָשַׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָה:

1. עיין בשתי המצוות, וענה:

א. מה משותף לאיש הנזכר אצלנו ולאיש הנזכר בדברים פרק כ פסוק ז?

ב. לפי הפשט, מה ההבדלים - במקרה, בדין ובטעם - בין שני האנשים הללו? **צטט את לשון הפסוק.**

המקרה	
הדין	
הטעם	

הפטור משירות צבאי

רס"ג (רב סעדיה גאון), דברים כד, ה נקי - פנוי.

רש"י דברים כד, ה אשה חדשה - שהיא חדשה לו ואפילו אלמנה, פרט למחזיר גרושתו. ולא יעבור עליו - דבר הצבא. לכל דבר - שהוא צורך הצבא, לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים. אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן, כגון בנה בית ולא חנכו או ארס אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים.

2. עיין בשתי המצוות - אצלנו ובדברים כ פסוק ז, וכן עיין ברש"י וברס"ג אצלנו על פסוק ה', וענה:

א. **כתוב בלשונך** את ההבדלים - במקרה, בדין ובטעם - בין שני המצוות?

ב. לפי רש"י, התורה מוסיפה לאיש הנזכר אצלנו - דברים כד, פסוק ז שלא קיים לגבי האיש שמוזכר - בדברים כ',

מה הביסוס בכתוב שרש"י מוצא לתוספת פסוק זה? על פי רס"ג, איזה **עוד ביסוס** ניתן למצוא בפסוק?

מי פטור?

רש"י דברים כד, ה

יהיה לביתו - אף בשביל ביתו, אם בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו, אינו זז מביתו בשביל צורכי המלחמה.
לביתו - זה ביתו.
יהיה - לרבות את כרמו.

המקור לדברי רש"י אלו הוא במשנה במסכת סוטה:

☒ משנה מסכת סוטה פרק ח, משנה ד

ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו הנושא את ארוסתו...
שנאמר (דברים כ"ד) "נקי יהיה לביתו שנה אחת".
"לביתו" - זה ביתו,
"יהיה" - זה כרמו,
"ושמח את אשתו" - זו אשתו אשר לקח...
(כל אלו) אינן מספיקין מים ומזון ואינן מתקנין את הדרכים.

3. על פי פשט הפסוק אצלינו, רק סוג של איש אחד פטור בשנה הראשונה מכל שרות צבאי, אך לפי המדרש המובא ברש"י עולה שישנן עוד שני סוגי אנשים שמקבלים פטור מלא מכל שרות צבאי בשנתם הראשונה, מי הם?

"וְשָׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח"

רש"י דברים כד, ה

ושמח - ישמח את אשתו.
ותרגומו (ראה באונקלוס): "ויחדי ית אתתיה" (וישמח את אשתו)
והמתרגם - ויחדי עם אתתיה (וישמח עם אשתו) טועה הוא, שאין זה תרגום של "וְשָׂמַח" אלא של "וְשָׂמַח".

4. עיין בפסוק ה וברש"י, וענה:

- א. מה הן שתי האפשרויות שמעלה רש"י לקריאת המצווה: "וְשָׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח"?
- ב. מה ההבדל המהותי בין שתי האפשרויות?
- ג. מהי הקריאה הנכונה של המצווה "ושמח את אשתו אשר לקח"?

☒ מיקומו של מצוות "נקי יהיה לביתו"

מיקומו של מצווה "נקי יהיה לביתו" מעוררת שאלה, מדוע היא מופיעה רק בפרק כד ולא יחד עם כל מצוות הקשורות למלחמה בפרק כ? תשובה לשאלה זו ניתן למצוא במאמרו של הרב אלחנן סמט:

☒ מאמר הרב אלחנן סמט: דיני מלחמה בספר דברים ומגמתם הערת שוליים 7

"כי יקח איש אשה חדשה, לא יצא בצבא... ושמח את אשתו אשר לקח" (כ"ד, ה). למרות קרבתו העניינית של דין זה לפרשת השבים מן המלחמה (כ', ה-ז), יש לשים לב להבדל גדול: השבים מעורכי המלחמה הם כאלה שיצאו אליה אך נשתחררו מן המלחמה עצמה מהטעם השלילי "פן ימות בה". ומכאן למדו חז"ל שאין הם שבים לבתיהם אלא מספקים מים ומזון לאחיהם הלוחמים (דהיינו משמשים במערך הלוגיסטי). אולם זה שלקח אשה חדשה אינו יוצא כלל מביתו, והטעם לכך הוא חיובי: "ושמח את אשתו אשר לקח". נמצא שדין זה אינו מדיני המלחמה אלא הוא דינו של מי שאינו שייך אליה כלל. ואכן חסרה בו הפנייה לנוכח המאפיינת את כל פרשיות המלחמה הקודמות. שייכותו העיקרית של דין זה אינה לדיני המלחמה אלא לדיני אישות ועל כן הוא מובא לאחר הפרשה העוסקת בדיני הגירושין (ושחז"ל למדו ממנה אף את דיני הקידושין והנישואין), הפותחת אף היא (כ"ד, א): "כי יקח איש אשה..."

ישומן של שתי המטרות המנחות את דיני מלחמה

במצוות נקי יהיה לביתו

במבוא ליחידה למדנו שהרמב"ן מצביע על שתי מטרות-על שמנחות את דיני המלחמה בתורה, נסכם את דבריו:

א. דיני המלחמה מטרותם לסייע לעם ישראל לנצח במלחמה - בדרך הטבע.

ב. דיני המלחמה מטרותם למנוע את תופעות הלוואי האנטי-מוסריות, שהן בדרך כלל חלק בלתי נפרד בכל מלחמה.

ובדומה לכך כתב הרב הרב סמט במאמרו:

☒ הרב אלחנן סמט, מאמר: דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם.

מטרתה היסודית של המלחמה היא כמובן לנצח את האויב, ומערכת חוקי מלחמה ודאי אמורה לסייע למימושה של מטרה זו. אך מאידך זקוקה המלחמה, מפני אופייה המהותי והפוטנציאל המסוכן הטמון בה והמתואר לעיל, להגבלות ולריסון בתחומים שונים, ומערכת חוקי המלחמה מיועדת ודאי גם להשגת מטרות אלה.

5. הסבר כיצד שתי המטרות הללו באות לידי ביטוי בפרטי הדינים ובטעמים של מצוות "נקי יהיה לביתו".